

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Quæstio Prima. De Contractibus in genere.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

QUÆSTIO PRIMA.

De Contractibus in genere.

Inquiremus Primo, Quid, & Quotuplex sit Contractus? Secundo, Quam pariat obligationem? Tertio, An sit validus, ubi per dolum, errorem, aut metum celebretur, vel sine solemnitatibus requisitis? Quarto, Utrum Juramentum confirmet Contractus? Quinto, Quinam possint contrahere? Sexto, Ex quam culpa ad restitutionem teneantur Contrahentes? Septimo, Quibusnam concedatur restitutio in integrum? Octavo, An Contractus, vel Dispositio, celebrata sub causa, modo, demonstratione, aut conditione obliget? Denique, quæ supersunt de Contractibus in genere summatim explicabimus.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex sit Contractus?

- I. Contractus presse sumptus fert in utroque Contrahente obligationem; At late sumptus, ut in presenti, fert obligationem saltem in uno contrahentium.
- II. In hoc sensu definitur, quod sit Duorum, vel plurium consensus, atque conventio.
- III. Quatuor modis Contractus perficiuntur, Consensu, Verbis, seu certa Verborum forma, Scriptura, & Rei traditione.
- IV. Contractus dividitur in Nominatum, & Innominatum, qui quadruplex est, do ut des, facio ut facias, do ut facias, facio ut des. Item in Nudum, qui jure civili non parit actionem in foro externo, & Vestitum, qui illam parit, quod sex modis evenire potest.
- V. Dividitur etiam in Gratuitum, seu lucrativum, & Onerosum; Necnon in Contractum bone fidei, & Stricti juris: Et in illum, qui est in favorem recipientis, & qui in favorem tradentis, aut utriusque.
- VI. Demum dividitur in Formalem,

seu expressum, & Virtualem seu implicitum, qui etiam dicitur Quasi Contractus, quatenus rationabiliter presumitur adesse mutus consensus, ut in Tutela, Mandato, Curatore.

- I. Sumi potest Contractus stricte, & proprie, itaut ferat in utroque Contrahente obligationem, ut est Emptio, Mutuum, & similes; Et potest late accipi pro Conventione duorum, vel plurium, itaut complectatur tam Contractus, qui in utroque, quam Contractus, qui in uno saltem obligationem pariant. In hoc secundo sensu a nobis de Contractibus agendum; siquidem etiam Donatio, & Promissio acceptata dici possunt Contractus, quamvis obligationem solum inducant in Donante, & Promittente, non vero in Donatario, ac Promissario.
- II. Quæritur nunc primo, Quomodo Contractus definiatur?

Respondeo, Contractum late sumptum pro Pacto ex Ulpiano definiti, quod sit Duorum, vel plurium consensus, atque conventio; Unde fit, quod Donatio, & Promissio ante acceptationem non dicantur Contractus, cum nondum habeatur consensus duorum;

se-

secus vero post acceptationem: Contractus vero presse sumptus ex eodem Ulpiano definitur, quod sit *Pactum*, ex quo ulro, citroque oritur obligatio; Hujusmodi est exempli gratia Mutuum, ratione cujus duo conveniunt, & invicem obligantur, itaut Mutuans non possit mutuum repetere ante tempus praefixum, & Mutuatarius teneatur tempore praefixo illud fideliter restituere.

III. Quæritur secundo, Quotupliciter Contractus perficiatur?

Respondeo, non eodem modo Contractus omnes perfici, & celebrari; Aliqui enim solo mutuo consensu exterius manifestato statim perficiuntur; Aliqui indigent etiam scriptura; Aliqui certa verborum forma; Aliqui traditione rei. Quare universim quatuor modis Contractus perficiuntur, Consensu, Verbis, seu certa Verborum forma, Scriptura, ac rei traditione. Primo dicuntur Consensu exterius celebrato perfici Contractus omnes, in quibus nulla requiritur ex speciali ratione aut Verborum forma, aut scriptura; nec requiritur rei traditio; ut sunt Emptio, Venditio, & similes. Perficiuntur secundo Verbis Contractus, qui indigent certa verborum forma per interrogationem, & responsionem, quæ dicitur forma stipulationis; Exempli gratia dicendo, Promittis dare centum Titio? Promitto. Hic tamen modus contrahendi per stipulationem pertinet potius ad forum externum, & parum est in usu: Olim enim eo Romani utebantur; nunc vero promissiones, & pacta non confirmantur stipulatione, sed publico Notarii instrumento, vel simplici scriptura manu promittentis subscripta, aut obliquata. Perficiuntur tertio Scriptura illi Contractus, qui ante Scripturam sunt invalidi; ut Emphytheusis, & alii Contractus, quos Contractantes nolunt habere vim, antequam

a Notario scribantur. Denique dicuntur Re ipsa perfici Contractus, qui non sistant in sola conventionione, sed indigent rei traditione, ut celebrentur; Cujusmodi sunt Depositum, Commodatum, Mutuum, Permutatio, Pignus, Donatio; Isti enim ante traditionem rei non censentur celebrati, sed dicuntur Pactum nudum; unde nullam pariunt obligationem civilem, nisi in casibus mox explicandis.

IV. Quæritur tertio, Quotuplex sit Contractus?

Respondeo, Contractum late sumptum pro Pacto, Primo dividi in Nominatum, & Innominatum. Dicitur Contractus Nominatus, qui proprium habet nomen, ut Emptio, Venditio; Innominatus vero dicitur, qui proprium nomen non habet, sed genericum Conventionis; Cujus quatuor sunt species, Do ut des, Facio ut facias, Do ut facias, Facio ut des; exempli gratia, si des Titio panem, ut det vinum, habetur Contractus Do ut des; si vero tu obligeris ad scribendum, verbi gratia, ut Titius fodiat, habetur Contractus Facio ut facias; Quod si des panem, verbi gratia, ut alter fodiat, Contractus hic dicitur Do ut facias; Denique si fodias, verbi gratia, ut alter det panem, Contractus dicitur esse, Facio ut des; Omnes isti contractus Innominati differunt a Contractibus habentibus speciale nomen. Nam si des panem, verbi gratia, ut alter det vinum, hic Contractus non est Emptio, nam per Emptionem datur pretium pro merce, nec est alius Contractus Nominatus: Est quidem Permutatio, sed quatenus Permutatio est nomen genericum, quod convenit etiam Emptioni, Mutuo, &c. Similiter si facias ut alter det, hic non est Contractus locationis, vi cujus datur opera solum pro pretio, non pro alia re; idemque dicas de reliquis.

Dividitur secundo Contractus in Nudum,

dum, & Vestitum: Contractus, seu pactum Nudum consistit in sola conventionem duorum absque alia circumstantia dante robur Contractui, & actionem in foro externo ex jure civili. Sic Contractus, qui traditione rei perficitur, ut Commodatum, Depositum, &c. ante rei traditionem dicitur Pactum nudum: Et eodem modo Contractus innominatus antequam ex altera parte sit impletus, nisi superaddatur forma stipulationis, aut juramentum, est etiam Nudum pactum. Contractus Vestitus dicitur ille, qui vestitur aliqua circumstantia, ratione cuius robur habeat jure civili, actionemque civilem conferat pro foro externo. Sex autem modis ex Less. cap. 17. num. 17. dicitur vestiri Contractus; Primo, si sit Contractus nominatus, qui perficitur solo consensu, ut Emptio, Venditio, Locatio. Secundo, si sit Contractus nominatus, qui perficitur rei traditione, & ex altera parte sit impletus, ut est Depositum, Donatio, Mutuum, Pignus; hi enim Contractus antequam ex altera parte impleantur, sunt omnino nudi, nullam parientes actionem in foro externo. Tertio, tam Contractus nominatus, qui rei traditione perficitur, quam Contractus innominatus vestitur juramento, ut ostendit Molin. disp. 256.: Exempli gratia, si promisisti dare centum Titio, & jurasti, Titius habet actionem adversus te in foro externo. Quarto, vestitur Contractus Verbis, ut si Contractui accedat forma stipulationis. Quinto, vestitur literis: ut si literis fatearis tibi esse satisfactum, quamvis revera satisfactum non sit; quod appellatur Acceptilatio. Sexto vestitur cohaerentia cum Contractu vestito, hoc est si Contractui vestito annectatur pactum nudum, hoc etiam dicitur vestitum; Verbi gratia, si vendam domum mille aureis Titio cum pacto, quod illam ego pro hoc anno

inhabitem, & pro tali inhabitatione dem vestem, hic secundus Contractus accessorius, quamvis de se sit nudus, evadit vestitus per hoc quod annectatur Contractui venditionis, qui de se est vestitus; accessorium quippe sequitur principale.

V. Dividitur tertio Contractus in Gratuitum seu lucrativum, & Onerosum. Lucrativus est, in quo nihil recipitur, sed gratis celebratur, ut promissio, donatio, commodatum, precarium, testamentum, legatum. Onerosus est, in quo aliquid loco eius, quod datur, dari, vel praestari debet; huiusmodi autem Contractus vel transfert plenum dominium, ut emptio, mutuum, vel transfert solum dominium utile, non directum, ut feudum, Emphytheusis, Ususfructus; Vel transfert dumtaxat usum, ut locatio, conductio; vel demum confert securitatem, ut pignus, hypotheca, fidejussio.

Dividitur quarto in Contractum Bonae fidei, & Stricti juris. Bonae fidei Contractus dicitur, in quo iudex multa potest ex bono, & aequo arbitrari non iudicando ex rigore legis; ut sunt emptio, locatio, commodatum, societas, depositum, pignus, & alii apud Molin. disp. 259. Stricti vero juris dicitur, in quo iudex ad verba Contrahentium astringitur; ut in stipulationibus, in Feudo, Emphytheusi, Promissione liberali, Donatione, Assurance, & similibus. Haec tamen pertinent ad forum externum, & parum sunt in usu.

Dividitur quinto in Contractum, qui sit in gratiam recipientis tantum, ut mutuum; & qui sit in gratiam tradentis tantum, ut depositum; & qui sit in gratiam utriusque, ut Emptio, Pignus, Societas, &c.

VI. Denique alius est Contractus Formalis, quando scilicet expresse duo conveniunt, ut in emptione, venditione, &c. Alius est Virtualis, quando duo

duo implicite conveniunt absque expressa pactione se obstringentes, & hic vocatur Quasi contractus, qui habetur in Tutela, Mandato, Negotiorum gestione, & simili officio, videlicet Curatoris, Procuratoris, &c., in quibus non habetur expresse consensus mutuus obligationem inducens, ut in contractu, sed rationabiliter præsumitur adesse talis mutuus consensus; quia qui tutelam verbi gratia, aut mandatum suscipit, virtualiter se obligat ad tale munus rite gerendum juxta leges, aut consuetudines talis officii.

Ex quibus habes, in quo differat contractus a Quasi contractu, & quam obligationem inducat tam contractus formalis, & expressus, quam virtualis, & implicitus, seu quasi contractus.

ARTICULUS II.

Quam obligationem pariat Contractus?

- I. *Debitum aliud est Antidorale, seu Morale fundatum in ipsa rei honestate; aliud Legale, quod oritur ex virtute præcipiente aliquem actum, ita tamen, ut trahat onus restitutionis, si ex virtute justitia oriatur.*
- II. *Obligatio ex justitia vel est pro foro interno, & hæc non dat actionem pro externo, sed exceptionem; Vel est tantum Civilis, ac nihiur in falsa præsumptione, & dat actionem solum pro foro externo; Vel est Civilis simul, & Naturalis, & pro utroque foro ligat. Hæc autem oritur aut ex contractu, aut ex quasi contractu, aut ex delicto, aut ex quasi delicto.*
- III. *Promittens non obligatur ex justitia (nisi juret, aut instrumentum publicum faciat,) sed ex fidelitate, que probabiliter non obligat sub gravi.*
- IV. *Quivis contractus etiam nudus pa-*

rit obligationem Naturalem, seu obligat in conscientia. Contractus dumtaxat vestitus parit etiam obligationem Civilem. Pactum autem nudum non dat actionem, sed exceptionem, retentionem pignoris, aliosque parit effectus; Et jus Canonicum jubet pacta nuda impleri.

- V. *Pactum nudum parit obligationem etiam Civilem, si juramento firmetur, sic enim evadit vestitum.*
- VI. *Pollicitatio, seu promissio non acceptata nullatenus obligat, nisi facta sit Civitati, Reipublica ob causam, &c.*
- VII. *Quid si pollicitatio fiat Ecclesia, & ad pias causas? Si donans moriatur, antequam Nuncius moneat illum de donatione facta, ad donatarium ne, an ad heredes spectat res illa donata?*

I. **N**otandum primo, obligationem esse vinculum quoddam, quo quis astringitur ad aliquid faciendum; hæc autem vel potest fundari in ipsa rei honestate, & a Juristis dicitur Antidorale, quia scilicet quis tenetur esse gratus suo benefactori; & tale debitum dicitur Morale, quia laudabile quidem est, sed non præcipitur: Vel obligatio fundatur in necessitate, & hæc importat debitum legale, seu præceptum, quod oritur vel a virtute Charitatis, vel Justitiæ, vel Religionis, vel Obedientiæ, vel ab alia virtute; ita tamen, ut sola obligatio orta ex virtute justitiæ præter peccatum inducat onus restitutionis, ut diximus anno superiore.

II. Notandum secundo, quod obligatio ex justitia, de qua agitur in præfenti, alia est Naturalis tantum, quæ scilicet obligat dumtaxat in foro conscientiæ, & in foro externo non dat actionem, sed solum exceptionem, & retentionem pignoris, ut mox explicabimus: Alia est tantum Civilis, quæ sci-

scilicet inducitur a lege positiva ex aliqua praesumptione, cui non responderet veritas a parte rei, (si enim responderet, ea obligatio esset etiam naturalis,) ut si quis juxta allegata, & probata falso existimetur debitor, & cogatur ad solvendum; & talis obligatio dumtaxat Civilis dat solum actionem in foro externo: Alia demum obligatio ex justitia est Naturalis simul & Civilis; quae non solum obligat in foro conscientiae, sed etiam dat actionem in foro externo. Haec autem ex quatuor capitibus oriri potest: Primo, ex Contractu, ut ex mutuo, locatione, &c. Secundo, ex quasi Contractu, ut ex tutela, negotiis gestis, aut alio simili officio, in quo scilicet rationaliter praesumitur adesse mutuus consensus ferens obligationem. Tertio, ex delicto, puta ex furto, homicidio, vel alio contra justitiam. Quarto, ex quasi delicto, quando scilicet non ex dolo, sed ex imperitia, vel imprudentia aliquis laesus est; ut quando quis e fenestra saxum projicit, & casu praetereuntem laedit, itaut teneatur damnum compensare, eo quod non adhibuerit debitam diligentiam.

III. Notandum tertio ex Sa apud Moyam, quod promittens non solet obligare se ex justitia, nisi juret, vel faciat publicum instrumentum: Cum autem non conferat alteri jus justitiae, tantum obligatur ex fidelitate, quae non obligat in multorum sententia sub mortali.

IV. Queritur nunc, Quinam Contractus pariant, praeter obligationem naturalem, etiam civilem?

Respondeo, & dico primo; Quilibet Contractus etiam nudus parit obligationem naturalem, seu obligat in foro conscientiae, itaut non possit parte invita rescindi; dummodo tamen Contrahentes sint habiles ad contrahendum, & libere consentiant, & Contractus non sit irritus jure positi-

vo, nec detur irritandi potestas. Ratio est, quia jure naturae tenetur quis praestare, quod altero acceptante promisit.

Dico secundo; Contractus, qui dicitur pactum nudum, parit tantum obligationem naturalem, non vero civilem: Contra vero parit etiam obligationem civilem pactum vestitum. Ita communiter ex leg. *Juris Gentium*, ff. *de Pactis*, ubi dicitur: *Nuda Pactio obligationem non parit, sed exceptionem*. Quare in foro conscientiae possis nudis pactis tenetur quilibet implere promissum, & fidem exolvere; at iis jus civile non assistit concedendo actionem; ne scilicet lites multiplicentur; immo tolerat, & permittit eorum rescissionem, quamdiu neutra ex parte pactum nudum est impletum; Si vero ex altera tantum parte sit impletum, permittit, vel quod resiliat is, qui contractum implevit ex parte sua, vel quod alteram partem cogat ad implendum illum. Verum in foro etiam externo talia nuda pacta pariunt aliquos effectus; Primo scilicet exceptionem, hoc est oppositionem adversus actionem actoris, sive ea sit dilatoria, sive peremptoria, de quibus Less. lib. 2. cap. 17. num. 2.; quamvis quaedam pacta nuda privilegio Juris dent etiam actionem civilem, ut Donatio verbalis acceptata, Promissio dotis, Promissio solvendi pro se, vel pro alio; ut notat idem Less. Secundo tribuunt jus compensandi in foro conscientiae. Tertio, jus retinendi pignus. Quarto, impediunt soluti repetitionem; immo jus Canonicum, cum conditum sit ad salutem Animarum, & respiciat solum obligationem conscientiae, jubet impleri pacta nuda, nisi forte praesumatur fraus, aut error: hanc enim ob causam non concedit actionem ad exigendum promissum, nisi exprimaturs causa cur sit promissum, praesumitur enim ex errore, aut fra-

fraude factam esse promissionem.

V. Dico tertio, pactum nudum, si juramento firmetur, parit non solum naturalem, sed etiam civilem obligationem, idque ob Numinis reverentiam. Ita communiter; Nam pactum nudum juramento vestitur, ut supra diximus.

VI. Quæritur secundo, An promissio non acceptata, quæ dicitur Pollicitatio, habeat rationem pacti, & obligationem naturalem, aut civilem inducat?

Respondeo, neutram obligationem inducere; non civilem, ex leg. *Si pactum ff. de Sollicit.*, Neque naturalem, ut communiter docent apud Molin. disp. 263.; qui enim promittit alteri, seu donat, sub tacita illa conditione promittit, & donat, si rem ille acceptet; atque adeo antequam acceptet, promissio, & donatio nullam obligationem parit, & revocari potest. Verum sicut votum obligat statim ac emittitur, quia statim acceptatur a Deo, si sit de meliori bono, ita promissio facta Civitati, vel Reipublicæ ob causam, puta propter incendium, terræmotum, &c. vel ob gratitudinem, ob honorem sibi decretum, aut decernendum, statim obligat, antequam acceptetur, seu in pactum transeat, ex leg. *Ob causam, ff. de Pollicitat.* Ratio est, quia Princeps generali lege propter bonum publicum talem pollicenti obligationem imposuit; dummodo exterius promiserit, nec solum propositum manifestarit; Unde fit, quod ex tali lege utraque habeatur obligatio, tam naturalis, quam civilis, quia legi obtemperare tenemur in conscientia, ut suo loco diximus.

VII. Dubium est, An etiam pollicitatio facta Ecclesiæ, vel ad piam causam ante acceptionem obliget, ita ut non possit revocari? Affirmat Molin. disp. 263.; quia jura civilia adimentia obligationem pollicitationi non loquuntur

de pollicitatione facta ad pias causas; cum non possint id statuere sine consensu Pontificis. Sed communius cum Lessi., Sanch., & Laym. cap. 1. negant; quia nullum jus positivum in favorem Ecclesiæ id statuit, & jure naturali nullam obligationem parit pollicitatio. Si quis tamen juret, pollicitationem factam Ecclesiæ se non revocaturum, donec intimetur ad acceptandum, certe non potest illam in reverentiam Numinis revocare; atque adeo ad id non vi pacti, & ex justitia, sed vi juramenti, & ex Religione teneretur. Si tamen promittens juret se non revocaturum, non explicando an post, vel ante acceptionem, putat Sanch. apud Bonac. quæst. 1., quod possit ante acceptionem illam revocare, eo quod intelligi debeat, se non revocaturum post acceptionem.

Dubium est secundo, Utrum si pollicitator moriatur, antequam perveniat ad donatarium Epistola, vel Nuntius, qui illum moneat de donatione, res donata pertineat ad hæredes donantis, an vero ad donatarium, si velit acceptare? Sanch., & Lessi. apud Laym. loc. cit. putant, quod ad donatarium, quia ex parte donantis jam donatio est valida, & perfecta. Communius tamen docent, quod ad hæredes donantis; cum donatarius non habeat jus acceptandi, neque ex vi pacti, cum pactum requirat consensum duorum; mortuo autem donante, ejus consensus non perseverat, sed extinguitur, ex Cap. *Si gratiose, de Rescriptis in 6.*; neque ex vi mandati, quia etiam mandatum extinguitur morte mandantis, si executio nondum dari cæpit, ex leg. *Mandatum, Cod. Mandati*. Putat tamen Laym. primo, quod donatarius, si rem donatam accipiat a Nuncio, possit illam sibi retinere, donec ab hæredibus repetatur. Secundo, quod si Nuncius culpabiliter distulerit rem tradere donatario,

rio, & interim donans moriatur, teneatur (ut ostendit Molin. disp. 263.) ad duplicem restitutionem, alteram donatario, ut patet, alteram hæredibus donantis, quia donatio non fuit acceptata, & mandatum morte mandantis expirat; unde res donata in tali casu debetur hæredibus donantis. Verum ad hanc secundam non obligant ante sententiam iudicis Laym., & alii apud Dian. part. 6. tract. 7. resol. 4. putantes donantem cessisse juri suo, & gratiam illam esse jam factam donatario. Notat demum Laym. cap. 26., mandatum ad pias causas non expirare morte mandantis, sicut non expirat mandatum de danda dote puellæ, ex leg. *Si ego, de fure dotium*, ob specialem favorem dotis.

ARTICULUS III.

An sit validus Contractus per errorem, dolum, aut metum celebratus, vel sine solemnitatibus Juris?

- I. Error potest esse vel circa substantiam rei, vel circa qualitates. Dolus vel potest dare causam Contractui, vel potest incidere in Contractum. Metus potest esse vel a causa necessaria, vel a libera, vel incuti ad extorquendum Contractum, vel ad alium finem; Potest etiam esse iustus, vel iniustus, levis, vel gravis.
- II. Error circa substantiam invalidat Contractum, siue talis error sit Antecedens, seu inducens ad contrahendum, siue sit Concomitans, quatenus etiam errore deprehenso adhuc Contractus fieret, quamvis ad hunc non inducat.
- III. Error circa accidentia universim Contractum non invalidat, (ut nec Contractum Matrimoniale,) dummodo dolus ab altero proveniens

non det causam Contractui; tunc enim Contractus rescindibilis esset rescindendus ad arbitrium decepti. Quod si quis expresse dicat se nolle contrahere, si erret circa qualitates expositas, tunc etiam Contractus Matrimonialis esset irritus, necnon Professio Religiosa.

- IV. Dolus circa substantiam multo magis, quam error huiusmodi irritat Contractum. Dolus vero circa qualitates dans causam Contractui, si proveniat ab altero Contrahente, est irritandus ad arbitrium decepti; secus vero si proveniat a tertia persona; qua tamen tenetur damnum resarcire.
- V. Non datur obligatio adimplendi Contractum initum per dolum circa qualitates a tertia persona provenientem, si ex altera parte nondum sit adimpletus. Nec Sponsalium Contractus obligat, si notabilis mutatio aut superveniat, aut de novo appareat.
- VI. Si Contractus per dolum ab altero Contrahente provenientem dans causam Contractui esset iuxta probabilem opinionem irritus, teneretur deceptor solum ad damnum compensandum; secus si esset irritandus.
- VII. Contractus per dolum incidentem in Contractum celebratus non est irritus, sed irritandus ad arbitrium decepti.
- VIII. Dolus, ac error circa causam finalem irritant promissionem, & donationem: Secus vero si sint circa causam impulsivam. Hinc ad restitutionem tenetur pauper, qui paupertatem simulans, magnam obtinet eleemosynam; Secus vero si parvam.
- IX. Votum simplex pariter irritum est, si emissum sit per dolum versantem circa causam finalem; non tamen votum solenne, sicut nec Matrimonium.

X. Uni-

- X. *Universim est iure natura validus Contractus per metum gravem celebratus ad illum extorquendum, licet sit rescindibilis; iure tamen saltem positivo Matrimonium sic contractum est irritum; sicut etiam Professio Religiosa. Sic pariter Sponsalia, Renunciatio Beneficii, Donatio, Testamentum, Legatum, & similia.*
- XI. *Si tamen metus sit iustus, aut si sit iniustus, sed non incussus ad Contractum extorquendum, neque irritus est contractus, neque irritandus: Sicut neque si levis sit metus iniustus ad Contractum extorquendum incussus. Quid de metu reverentiali, ac de precibus importunis?*
- XII. *Probabile est, invalidum esse Matrimonium initum cum metu levi iniuste incusso ad illud extorquendum.*
- XIII. *Contractus, deficientibus solemnitatibus juris substantialibus, (sine quibus scilicet Contractus annullatur,) non solum est irritus in foro externo, sed etiam probabiliter in foro conscientia. Nec quia cessat aliquando finis legis inducentis formam Contractus, ideo tunc cessat ea lex obligare. Testamentum tamen, deficientibus solemnitatibus, solum pro foro externo est irritum.*
- XIV. *Hinc probabiliter est, restituenda esse, qua per Contractum gratiosum accepta sunt sine solemnitatibus substantialibus; Et Contractus minorum esse irritos sine auctoritate Curatoris; Contra vero legata in testamento minus solemniter relicta solvenda esse.*
- I. **R**ecolenda quæ fusc alias annotavimus, præsertim in Opusculo de Principiis Moralitatis. Primo errorem, seu ignorantiam vel contingere circa substantiam Contractus, ut si Contrahens credat unam rem e-
- Pars IV.

mere, verbi gratia vinum, & emat aliam, puta aquam; Vel contingere circa qualitatem, & accidentia, ut si credens emere equum strenuum, & robustum, emat ignavum, & pigrum. Secundo, dolum vel dare causam Contractui, quando scilicet contrahens non contracturus esset deprehenso dolo; Vel incidere in Contractum, quando scilicet deprehenso dolo Contractus fieret, quamvis non ita libenter; esto aliquando idem dolus respectu Titii possit dare causam Contractui, & respectu Caji incidere in Contractum; ut si vendatur equus quindecim annorum, & dicatur esse septem annorum, & Titius non empturus esset, Caju vero esset illum empturus, quamvis minori pretio, dolo deprehenso. Tertio, Metum esse vel iustum, vel iniustum; Vel incuti a causa extrinseca necessaria, vel a causa libera; Vel inferri ad extorquendum Contractum, vel ad alium finem: Demum vel esse levem, vel gravem, itaut ad metum gravem reducatur metus reverentialis, si sit conjunctus cum minis, vel verberibus; necnon preces importunæ Superiorum, ut notat Dian. part. 2. tract. 3. Miscel. resol. 20.

II. Quæritur nunc primo, An Contractus per errorem celebratus sit validus?

Respondeo, & dico primo; Error circa substantiam irritat Contractum; Verbi gratia, si emisti vitrum loco gemmæ, irrita est emptio: Et ratio est, quia deficit consensus essentialiter requisitus ad Contractum; etenim ex leg. Per errorem, ff. de jurisdictione omnium iudicum, Nihil est magis contrarium consensui, quam error, scilicet circa substantiam. Idque non solum verum est in Contractu oneroso, sed etiam in gratuito, puta in donatione, promissione, necnon in voto; Nec solum verum est si error circa substantiam sit antecedens, sed etiam si sit conco-

B mi.

mitans. Dicitur autem error Antecedens, quando inducit ad Contractum, qui deprehenso errore non fieret. Dicitur Concomitans, quando non inducit ad Contractum, sed ita illum comitatur, ut deprehenso errore adhuc Contractus fieret: Verbi gratia, si ex errore pro auro emeris gemmam non inductus ad emendum ex tali errore; nam etiam emissiles, detecto tali errore circa substantiam. Ratio dicti est, quia ad valorem Contractus requiritur consensus absolutus actu existens; atqui in casu nostro consensus absolutus non datur, (eo quod error etiam concomitans circa substantiam tollat consensum,) sed solum daretur consensus, si deprehenderetur error; ergo in casu nostro cum errore concomitante non stat validitas Contractus. Sic si quis ducat ex errore Teresiam putans esse Bertam, quamvis etiam contraxisset cum Teresia, si errorem deprehendisset, adhuc de facto matrimonium factum cum Teresia est nullum, quia non habetur absolutus consensus, sed solum conditionatus erga illam, & error concomitans est circa substantiam.

III. Dico secundo, Si error sit circa accidentia, Contractus est validus; ut si emas equum, quem putas septem annorum, & invenias illum esse quindecim annorum; dummodo dolus non det causam Contractui, seu non inducat ad contrahendum, ut mox dicemus. Ratio est, quia cum huiusmodi errore circa qualitatem stat consensus; ut constat in matrimonio, quod certum est esse validum, si quis contrahat cum Berta putata virgine, & nobili, quamvis deinde inveniat illam defloratam, & ignobilem.

IV. Queritur secundo, An sit validus Contractus celebratus per dolum? Respondeo, & dico primo, certum esse, quod Contractus celebratus per dolum circa substantiam sit irritus;

Si enim est irritus talis Contractus celebratus per solum errorem sine dolo, a fortiori si errori, seu ignorantia decepti adjungatur dolus deceptoris.

V. Dico secundo, contractus celebratus per dolum circa qualitates dantem causam contractui, ubi dolus proveniat ab altero contrahente, est irritandus ad arbitrium decepti, ita ut huic competat actio ad contractum rescindendum, & deceptor teneatur in conscientia omne damnum resarcire. Ita Laym., Less., Con., & alii: Quamvis Bonac. cum aliis putet, contractus bonæ fidei non solum esse irritandos, ut constat, ratione doli, sed etiam irritos; non quidem jure naturæ, ut patet, (aliter huiusmodi matrimonium non esset validum,) sed jure positivo; Certum tamen est, quod tam contractus matrimonialis, quam Professio Religiosa, nec irrita sunt, nec irritanda, nisi dolus dederit causam illis; quia cum importent statum perpetuum, non præsumitur deesse consensus debitus, nisi dolus sit circa substantiam, vel nisi expresse quis dicat se nolle contrahere, si circa talia accidentia erret. Præterquamquod matrimonium cum sit ex Christi institutione indissolubile, non potest esse irritandum.

Dico tertio, Quando dolus circa qualitates dans causam contractui non provenit ab altero contrahente, sed vel a tertia persona, vel a propria opinione, qua contrahens seipsum decipit, tunc Contractus est validus, ut docent communiter contra Medin. apud Trull., cum non desit sufficiens consensus, quamvis deceptus habeat actionem contra tertium, a quo fuit deceptus; & decipiens tenetur omnia damna resarcire.

Neque obstat, quod in leg. *Ea vero, ff. Pro socio* dicatur: *Societatem dolo initam non esse validam*; unde videtur

dentur jure positivo eſſe irriti Contractus per dolum celebrati.

Nam, ut notat Trull. lib. 7. cap. 17. diſp. 13. num. 5., in jure, quod irritandum eſt, ſæpe dici ſolet irritum; quia poteſt deceptus reddere Contractum irritum.

Notandum tamen, quod ſi contractus invincibiliter fuit deceptus a tertia perſona, & dolo circa qualitates dedit cauſam contractui, non tenetur contractum adimplere, ſi ex altera parte non eſt adhuc adimpletus. Ita Bonac. ex Leſſ., & Sanch. Et ratio eſt, quia hæc videtur eſſe tacita contrahentium intentio, quod nolint cognita deceptione contractum implere: Et ideo Sponſus non tenetur ad matrimonium celebrandum, poſtquam cognovit aliquid adeſſe, quo ab initio cognito ſponſalia non celebraret. Præterquamquod non eſt obligatio implendi contractum, quando ſupervenit notabilis mutatio; In jure autem idem eſt notabilem mutationem de novo apparere, ac de novo advenire.

VI. Ex quibus deciditur quæſtio illa, An deceptor teneatur ad implendum contractum, cui doloſus dedit cauſam, ſi deceptus adhuc cognito dolo velit illum perficere?

Reſpondeo enim, quod ſi contractus per dolum celebratus ſit validus, & ſolum poſſit exceptione doli elidi, ſeu ſolum poſſit ad arbitrium decepti irritari, procul dubio teneatur deceptor implere contractum, ſic volente decepto: Talis eſt probabiliter Contractus, quando doloſus ab altero contrahente provenit, & dat cauſam contractui, juxta ſententiam noſtram in ſecunda conſuſione, & talis eſt Contractus celebratus per dolum incidentem in contractum, ut dicemus in quarta Conſuſione. At ſi vera eſſet ſententia Bonac. adducta in ſecunda Conſuſione, quod contractus bonæ

fidei celebratus per dolum dantem illi cauſam ſit jure positivo irritus, dicendum cum eodem Bonac., Leſſ. cap. 17. num. 32., Sanch. contra Molin. diſp. 352. num. 8. deceptum teneri ſolum ad reſarcienda damna, eo quod decipiendo peccaverit contra juſtitiam; non vero teneri ad perficiendum contractum ante Judicis ſententiam, quia Contractus onerofus fert obligationem mutuam; ergo cum deceptus non obligetur, nec obligabitur decipiens vi contractus.

VII. Dico quarto, contractus celebratus per dolum incidentem in contractum (quem numero primo explicavimus) eſt validus in utroque foro, ex leg. *Et eleganter, de Dolo*; Et ratio eſt, quia habetur ſufficiens conſenſus, nec a Jure irritatur: Tenetur tamen decipiens damna reſarcire, & deceptus poteſt ad arbitrium contractum reſcindere. Quare ſi ematur vinum, quod vendens falſo dicit eſſe plurium annorum, vel talis loci, tenetur deceptor damna reſarcire, ſi ſit deterioris conditionis; Quod ſi ſit æque bonum, vel æqualis valoris, ac ſi eſſet plurium annorum, vel talis loci, non peccabit mortaliter decipiendo, nec tenebitur ad ullam reſtitutionem, quia emptor non graviter læditur: At ſi emptor minori pretio eſſet tale vinum apud alios empturus, ſi cognoviſſet deceptionem, tenetur decipiens reſarcire hoc lucrum ceſſans, quamvis vinum, quod vendidit, juſto pretio rigoſo vendiderit; Ratio eſt, quia dolo, & mendacis fuit cauſa injuſta efficax, quod tale lucrum ementi ceſſaret. Notat tamen Molin. diſp. 352. num. 18., quod ſæpe mercatores mentientes, & juramento affirmantes rem, quam vendunt, pluris valere, vel carius emiſſe, &c., excuſentur ab ulla reſtitione; quia emens non ſolet talibus dictis fidem adhibere, cum ea ſit conſuetudo mercatorum; Unde cum

non augeatur pretium ratione talis mendacii, & doli, non confurgit obligatio restitutionis.

VIII. Dico ultimo, promissio, & donatio sunt irrita, si dolus, seu error circa causam finalem interveniat; (quo scilicet errore cognito promissio, & donatio non fierent) Contra vero valida sunt, si dolus sit circa causam impulsivam; quo scilicet cognito fierent quidem, sed non ita libenter, vel tam cito. Ita Bonac., Less., & alij communiter.

Unde fit, quod accepta per simulationem, & dolum versantem circa causam finalem, seu motivam, sint restituenda, cum absit animus donandi; Et ideo communiter docent apud Dian. part. 5. tract. 7. resol. 21., quod qui accepit eleemosynam magnam fingendo paupertatem, vel consanguinitatem, teneatur illam restituere vel danti, ut putat Molin., Less., & Bonac. hic, vel aliis pauperibus, aut piis operibus, ut docet Navar., & Sot., eo quod videatur res illa pauperibus consecrata. Ratio est, quia quando eleemosyna est magna, dolus praesumitur versari circa causam motivam: quando vero est parva, non datur obligatio restitutionis, quia dolus est circa causam impulsivam.

Quamvis enim verum sit, quod cognito dolo, eleemosyna non data fuisset, non tamen censetur deceptus, quod velit obligare decipientem in re parva ad restitutionem; quia talis eleemosyna censetur data potius titulo charitatis, & pietatis, quam paupertatis, ut docet Granad. apud Dian. loc. cit.; unde causa finalis eleemosynae subsistit: Et propter eandem rationem docent communiter apud Bonac. hic punct. 3. §. 2. num. 13., quod si Episcopus conferat Beneficium Clerico idoneo, sed affecto talibus defectibus, quos si cognosceret Episcopus, Beneficium non conferret, talis collatio est

valida, quia subsistit causa finalis collationis, quae est idoneitas Clerici; Alioquin omnes fere Contractus essent conditionati, & invalidi, quia fere semper quaedam ignorantur, quibus cognitis, Contractus non fierent.

IX. Ex dictis sequitur, irritum esse votum simplex emissum per dolum versantem circa causam finalem, cum desit animus se obligandi: Contra vero votum solemne, uti etiam matrimonium est validum, etiamsi error sit circa causam finalem, ut saepe diximus; quia cum ferant statum perpetuum, postulant, quod non irritentur per talem dolum; Sicut nec per metum levem injuste incussum ad ea extorquenda irritari possunt, ut ceteri contractus.

X. Queritur tertio, An Contractus per metum celebratus sit validus?

Respondeo, & dico primo: Contractus celebratus per metum sive levem, sive gravem injuste incussum ad ipsum extorquendum jure naturae validus est; eo quod metus non tollat consensum sufficientem ad contrahendum; sicut non tollit consensum sufficientem ad peccandum; Potest tamen irritari ad arbitrium ejus, qui metum gravem per injuriam passus est, sive metus incussum fuerit ab altero contrahente, sive a tertio, ut communiter docent ex cap. 2., & 4. *De his, quae vi*, cum aequitas id requirat. Excipiuntur tamen quidam casus; Nam saltem jure positivo invalidum est matrimonium celebratum per metum gravem injuste incussum ad illud extorquendum, ut communiter docent; Esto nonnulli putent esse irritum etiam jure naturali. Secundo, sunt irrita sponsalia, ut putat Bonac., & Sanch. contra Con., Hurtad., & Perez, qui putant esse solum irritanda. Tertio, Jurisdictio per talem metum extorta videtur irrita ex Sylvest., quamvis Bonac., & Less. putent probabilius, solum

lum in aliquibus caſibus, puta in abſolutione cenſuræ, eſſe irritam. Quarto, renunciatio Beneficii, ſicut etiam donatio, & promiſſio, necnon quæ vim habent donationis, ut remiſſio debiti, legatum, & teſtamentum, ſunt irrita, non quidem jure naturæ, ut putant Pont., & Medin. apud Dian. part. 2. tract. 5. miſcel. reſol. 108., ſed jure poſitivo, ex Reginald., & Rebel.; quamvis multi doceant eſſe ſolam irritanda, & teneri ſolum ad reſtitutionem, qui metum injuſiſe in-
cuſſit.

XI. Dico ſecundo: Contractus celebratus per metum etiam gravem juſte incuſſum ad illum extorquendum, nec irritus eſt, nec irritandus; quia nulla intercedit injuria, ut ſi quis metuens, ne a Judice damnetur propter ſtuprum, promittat Bertæ matrimoni-
um, vel dotem: Idem dicas ſi metus incutiatur injuſte ad alium finem, & Contractus ſponte eligatur tanquam medium ad evadendum metum, ut ſi captus a latrone promittas matrimonium, vel dotem Bertæ, ut te liberet.

Dico tertio: Contractus celebratus per metum levem injuſte incuſſum ad illum extorquendum non videtur reſcindibilis, ne in foro quidem conſcientiæ: Et extorta tali metu probabiliter videntur non eſſe ſub obligatione reſtituenda. Ita Medin., Baſil., Perez de Matrim. diſp. 57. ſect. 6. cum Tambur. loc. cit., & Dian. part. 3. tract. 5. reſol. 117. contra Leſſ., Pal., Sanch., & alios; Et ratio eſt, quia metus levis facile repellitur poſteſt; unde ſi quis cum tali metu conſentit in Contractum, non præſumitur ex vi metus, ſed ex propria libertate conſentire. Hinc fit, quod in ſententia illorum, qui dicunt apud eundem Tambur., ſolas importunas preces aſſerre metum levem, & metum reverentialem eſſe levem, non tenetur ad reſtitutionem, qui aliquid ex Contractu per talem metum

celebrato accepit: Verbi gratia ſi mulier, vel filius, vel ſubditus, Marito; Parentibus, Superiori per metum reverentialem, aut importunis precibus ducti aliquid promittant, vel hæreditatem renuncient, vel fidejubeant ſolvere legata, &c.

Quia tamen probabilis etiam eſt (& me judice probabilior, ut ſiſe oſtendi in Opusculo de Principiis moralitatis quæſt. 6. art. 3.) ſententia oppoſita Leſſ. lib. 2. cap. 17. dub. 2., Pal., Sanch., lib. 4. diſp. 9. Laym. cap. 6. putantium tali metu extorta reſtituenda eſſe, ac poſſe metum levem paſſis ſuccurri auctoritate Judicis, ut reſcindatur Contractus, (quamvis non detur actio ad reſcindendum Contractum, niſi quando metu gravi celebratus eſt ad vitandas lites; ut nec datur actio, quando læſio eſt infra dimidium,) ac eoſdem poſſe in foro conſcientiæ propria auctoritate illos reſcindere, dummodo relaxatio a juramento forte præſtito petatur; ideo probabile etiam eſt, uxorem, filium, ſubditum non teneri ſtare iis contractibus; Immo ſi quid forte ex vi illorum ſolvant, poſſe clam compenſare, ſi alia via non poſſint illud recuperare; Et is, qui aliquid ex iis contractibus accepit, tenetur juxta hanc ſententiam in conſcientia illud reſtituere.

XII. Addit Tambur., probabile eſſe ex Lug., quod matrimonium celebratum cum metu levi injuſte incuſſo ad illud extorquendum invalidum ſit in foro conſcientiæ, eo quod jura requirant ad matrimonii validitatem conſenſum plene liberum. Sed probabilius eſt ex Sanch. eſſe validum; quia metus levis non tollit perfectam libertatem, eo quod facile depelli poſſit.

XIII. Quæritur quarto, An validus ſit Contractus celebratus ſine juris ſolemnitatibus?

Reſpondeo, ſolemnitates juris alias eſſe ſubſtantiales, ſine quibus ſcilicet
Con-

Contractus a jure irritatur, vel quia contrahentes redduntur inhabiles ad contrahendum, vel quia Contractus sine illis non solum prohibetur, sed etiam annullatur; Alias vero esse accidentales, quæ scilicet non tollunt validitatem contractus. Hinc aperte sequitur, quod contractus tunc solum fit invalidus, quando sine solemnitatibus substantialibus celebratur: Sicut enim contrahentes apponere possunt conditiones aliquas, sine quibus non obligantur, ita Princeps potest formam juris stabilire propter bonum commune apponendo conditiones aliquas substantiales, sine quibus obligatio non inducatur.

Dubitatur solum, Utrum in foro tantum externo talis contractus sit invalidus, an etiam in interno? Censeo equidem cum Bonac., Azor., Lefs. lib. 2. cap. 19. num. 35., quod hujusmodi contractus sint universim invalidi etiam in foro conscientiae. Sed excipitur testamentum, tam ad pias causas factum, ut communiter docent, quam ad causas non pias, ut verius docet Lefs., & Molin. contra Bonac., & alios; ejus enim solemnitates videntur solum pro foro externo requiri, ut probat Lefs. loc. cit. Et ratio disparitatis videtur esse, quia alii contractus, si sunt invalidi ex defectu solemnitatum, facile possunt iterari; testamentum vero raro iterari potest ob imminentem mortem Testatoris. Molin. tamen, Sot., Reginald., & alii probabiliter putant non solum testamentum, sed etiam alios contractus esse validos in foro conscientiae, si adsint requisita jure naturæ, etiamsi desint solemnitates juris substantiales; dummodo lex non reddat expresse irritum contractum in foro conscientiae; Sicut Trident. reddit etiam in foro conscientiae irritum matrimonium sine Parocho, & testibus; Sed communius rejiciuntur, quia dum lex ir-

ritum reddit contractum sine solemnitatibus, eo ipso adimit contrahentibus potestatem se obligandi, ut docent communiter de Matrimonio clandestino; & ideo contractus sine solemnitatibus juris invalidi sunt in foro conscientiae.

Neque dicas, quod cessante sine legis in casu particulari cessat lex; finis autem stabilendi solemnitates in contractibus est, ut adimantur fraudes; ergo sublatis fraudibus, contractus in foro conscientiae est validus.

Nam primo transmissa majore, negatur minor; non enim finis solemnitatum est, ne adsint fraudes, sed ne adsit periculum fraudum, (ut docet Bonac. hic,) quod nunquam cessat. Secundo falsum pariter est, quod cessante sine legis inducentis formam substantialem contractus, vel inhabilitatis aliquem ad contrahendum, ea lex cesset; lex enim, quæ inducit formam, pertinet ad essentiam contractus; unde sicut sine forma substantiali ruit compositum; ita ruit contractus sublata forma stabilita a lege: Hac de causa matrimonium inter consanguineos est nullum ante dispensationem, quamvis detur causa ad dispensandum, seu quamvis in aliquo casu cesset causa, ex qua inductum fuit impedimentum dirimens consanguinitatis, unde possit dispensari; Sic etiam Professio Religiosa nulla est ante annos a jure præfixos, &c.

XIV. Hinc sequitur primo, quod accepta per contractum gratuitum sine solemnitatibus substantialibus celebratum juxta probabiliorem sententiam restituenda sint ante judicis sententiam; quia nullo justo titulo retineri possunt: Accepta vero per contractum onerosum retineri possent titulo compensationis. Secundo sequitur, contractus Minorum, & Pupillorum de re immobili, vel pretiosa esse irritos, si celebrentur sine auctori-

rate Curatoris, vel Tutoris; quia jurata irritant tales contractus. Tertio, ex eo, quod testamentum, ut diximus, deficientibus solemnitatibus solum pro externo foro sit irritum, sequitur juxta hanc probabiliorum, & communiorum sententiam, quod haeres ab intestato teneatur in conscientia dare hereditatem haeredi instituto in testamento minus solemniter, & solvere legata in tali testamento relicta, modo constet de voluntate Testatoris. Unde fit, eum, cui res aliqua legato relicta est in testamento minus solemniter, posse uti compensatione occulta, quando aliter id consequi non potest. Quomodo autem possit hic legatarius uti compensatione occulta, cum debitum sit solum probabile, probabilitate tamen circa jus, non circa factum, (sicut etiam in nonnullis aliis similibus casibus) fuisse expendimus in superiori tractatu de restitutione quaest. 6. art. 3. num. 12. juxta doctrinam Cardinalis de Lugo dissp. 16. de Just. sect. 5., Lessii cap. 19. num. 23. Molin., Granado, & aliorum apud P. Andream Zuccherium in suis valde eruditissimis Decisionibus Patavinis casu 2. Mensis Martii.

ARTICULUS IV.

Utrum juramentum confirmet contractus.

- I. Juramentum confirmare contractum est vi juramenti dare jus alteri, & actionem adversus juramentum propter contractum caeteroqui irritum jure positivo.
- II. Juramentum additum contractui irritum jure naturali in multis differt a juramento addito contractui irritum jure positivo.
- III. Universim contractus jure positivo sive Civili, sive Canonico irriti juramento confirmantur.
- IV. Non confirmantur tamen juramento

contractus jure positivo irriti, si metu injusto aut ipsi contractus, aut juramentum superadditum extorqueantur.

- V. Indiget relaxatione facta a Praelato hujusmodi juramentum, ut non servetur.
- VI. Votum simplex metu extortum non indiget relaxatione, ut non servetur; secus vero juramentum. Illud quippe ex traditione Ecclesiae est irritum, non vero istud.
- VII. Juramentum metu injusto extortum superadditum Contractui, qui a lege irritatur propter bonum commune non obligat, nec indiget relaxatione, ut non servetur. Tale est juramentum additum matrimonio, ac sponsalibus metu injusto extortis, necnon Professioni Religiosae; & probabiliter etiam Voto Religionis.
- VIII. Quinam possit relaxare isthaec juramenta addita contractibus? Regulares privilegiarii quamvis possint vota etiam jurata commutare, non possunt tamen haec juramenta relaxare.
- IX. Quanam causa requiratur, ut licite haec juramenta relaxentur?

I. Implexe nimis a Doctoribus quaestio isthaec discutitur. Equidem in Opusculo primo de Principiis Moralitatis quaest. 7. abunde, ac pro modulo meo dilucide exposui, quae haec de re a Theologo morali non videbantur ignoranda. Hic summam nonnulla perstringimus.

Quaeritur itaque primo, Quid sit juramentum confirmare contractus?

Respondeo, tunc juramentum confirmare contractum, quando contractus de se jure positivo irritus, atque adeo ne in foro quidem interno obligans, superveniente juramento de eo servando, redditur obligatorius non solum in conscientia, sed etiam in foro externo, itaut pro hoc foro detur actio

actio creditori. Dixi id habere Contractum jure positivo irritum, ut est, verbi gratia, alienatio fundi dotalis, Contractus pupilli sine auctoritate tutoris, renunciatio futurae successionis in paterna hereditate, & similes. Etenim si contractus sit irritus jure naturali, (ut sunt contractus usurarii) juramento firmari non possunt; quamvis enim qui juravit solvere usuras, vi juramenti, & in obsequium Numinis in testem invocati, teneatur illas solvere; at non tenetur vi contractus, seu vi promissionis factae usurario; nec usurarius vi talis juramenti actionem ullam habet ad usuras exigendas: Immo mutuarius post solutionem usurarum factam, ut impleat, quod juravit, potest per occultam compensationem illas recuperare, utpote injuste ab Usurario acceptas, & sine ullo justo titulo: Quod si ante solutionem tale juramentum ab Episcopo relaxetur, nullatenus tenetur usuras solvere.

II. In multis itaque differt juramentum additum contractui jure naturali irritum a juramento addito contractui, qui sit irritus jure positivo. Primo quidem, quia illud nullum jus confert alteri, nec confert actionem in foro externo, prout confert juramentum additum Contractui, qui jure positivo sit irritus. Secundo, quia obligatio servandi juramentum additum contractui irritum jure naturali est personalis, oriturque solum a virtute Religionis; unde non transit ad haeredes: Contra vero obligatio juramenti additi contractui irritum jure positivo, cum det jus alteri, & actionem pro foro externo, est obligatio etiam ex justitia, & ideo transit ad haeredes. Tertio, quia juramentum in primo casu potest a Praelato relaxari, ubi fuerit in contractu laesio ad finem contendendi in judicio absque perjurio; At in secundo casu relaxari

non potest, eo quod det alteri jus justitiae; Et Praelatus nequit relaxare juramentum in praedictum alterius. Quod autem juramentum additum contractui, qui jure positivo sit irritus, pariat jus justitiae, & actionem pro foro externo adversus jurantem, atque adeo confirmet hujusmodi contractum, non provenit ex vi ipsius juramenti, quod obligat solum ad veritatem rei juratae servandam, sed provenit ex jure positivo sive Civili, sive Canonico.

III. Quæritur secundo, Quosnam contractus jure positivo irritos juramentum confirmet, conferendo adversus jurantem jus, & actionem etiam pro foro externo?

Respondeo, nonnullos apud Suar. lib. 2. de Juram. cap. 29. putare, quod solum confirmantur contractus, qui beneficio restitutionis in integrum rescindi possunt. Azor. lib. 11. cap. 5. putat confirmari solum contractus irritos jure civili. Sed probabilius dicendum cum Sanch. lib. 3. cap. 12., Molin. disp. 156. Gutierrez, & aliis communius, universim contractus sive jure civili, sive jure Canonico irritos juramento confirmari, itaut tribuant parti jus, perinde ac si contractus non essent jure positivo irriti. Idque constat ex multis textibus, quos exponit Merol. disp. 1. cap. 3. num. 428.: Suar. loc. cit. & Lels. cap. 17. num. 56. censent debere in contractu firmando a juramento inesse obligationem naturalem servandi promissum, ut deinde vi juramenti superaddatur obligatio civilis. Sed cum omnis contractus jure positivo irritus obligationem illam naturalem praesupponat, aliter frustra irritaretur, ideo omnis omnino contractus irritus jure positivo juramento firmatur.

IV. Quæritur tertio, An juramentum confirmet contractus metu extortos jure positivo irritos?

{Re-

Respondeo, nullum contractum jure positivo irritum firmari juramento, & tribuere alteri jus, ac actionem adversus jurantem, si talis contractus sit metu injusto extortus; Nec si sit sponte quidem celebratus, sed juramentum superadditum sit metu injusto extortum. Ratio est, quia juramento non inest vis confirmandi contractus ex natura sua irritos, ut diximus, sed solum ex jure positivo; atqui non est verisimile, quod jus positivum velit firmari juramento contractus metu injusto extortos, aut contractus sponte initos, quibus superadditur juramentum metu injusto extortum; ergo hujusmodi contractus juramento non firmantur, sive tales contractus sint irriti jure positivo in bonum privatum, ut sunt, verbi gratia, contractus minorum, aut mulierum; sive in bonum publicum, ut juramentum de non extrahendis equis, frumento, pecunia e Regno, quod a lege vetatur. Quamvis Sanch. lib. 4. de Matrim. disp. 20. num. 13. censet hos dumtaxat contractus meticulousos juramento non confirmari. Sed ratio a nobis adducta probat de utrisque.

V. Juramentum tamen hujusmodi, quod sine culpa servari potest, relaxatione facta a Prælo indiget, ut non servetur intuitu Religionis; Si quidem ex cap. *Cum pactum, de Pactis in 6.*, & ex cap. *Cum contingat, de Juram.* universim obligantur juramenta, quoties servari possunt sine dispendio salutis aeternae.

VI. Neque dicas: Votum simplex metu extortum esse irritum; ergo etiam juramentum metu extortum, unde non indiget relaxatione. Negatur enim consequentia; Et disparitas est, quia, ut notat Franciscus de Lugo quæst. 10. num. 64. ex Sanch. lib. 4. de Matrim. disp. 14., votum simplex metu extortum jure positivo non quidem scripto, sed tradito, seu ex tra-

Pars IV.

ditione, & consuetudine habente vim legis ab Ecclesia irritatur, non secus ac irritatur ex traditione Ecclesia matrimonium fidelis cum infideli metu extortum: At juramentum metu extortum ab Ecclesia non irritatur; unde indiget relaxatione, ut non servetur, si citra culpam servari potest.

VII. Advertit tamen Suar. lib. 2. de Juram. cap. 26., Sanch. lib. 3. cap. 9., Merol. disp. 1. cap. 3. num. 486., juramentum metu extortum superadditum contractui, qui irritatur a lege ob publicam utilitatem, non obligare, nec indigere relaxatione; Et enim sicut non obligat juramentum in præjudicium tertii, ex cap. *Quamvis pactum, de Pactis in 6.*, ita a fortiori non obligat juramentum in præjudicium boni publici; esset quippe vinculum iniquitatis; Propterea juramentum adjectum sponsalibus, aut matrimonio metu gravi extortis nullatenus obligat, ut docet Sanch. lib. 4. disp. 21. Azor., Sà contra Henr. lib. 11. cap. 9., Sotum, Ledesm.; quia isti contractus meticulousi ob publicam utilitatem irritantur; ne scilicet oriantur rixæ inter Conjuges, ac mala proli educatio in Reipublicæ detrimentum. Idemque dicendum de juramento adjecto Religiosæ professioni metu extortæ, & probabilius ex Suar., Sanch., Rodriq. contra Sot., & Palat., etiam de juramento adjecto simplici voto Religionis metu extorto. Et ratio ulterior est ex Merol. loc. laud., quia juramentum relaxari potest, quoties in contractu, cui illud adjicitur, apparet turpitudine ex parte creditoris; sed in casibus adductis apparet hæc turpitudine, quod scilicet executioni dentur isti contractus, qui jure positivo sunt irriti ob publicam utilitatem, si metu injusto extorqueantur; ergo relaxari potest.

VIII. Quaritur quarto, Quinam Prælati possit juramenta isthæc con-

C tra-

tractui adjecta relaxare?

Respondeo, solum Pontificem posse aliquando, & quidem ob urgentissimam causam, relaxare juramentum in praedictum tertii; At quando non est in praedictum tertii, si ex parte creditoris appareat turpitudine, (ut est juramentum de solvendis usuris, aut si contractus, aut ipsum juramentum superadditum contractui sint metu extorta,) tunc poterit Episcopus, ac ejus Vicarius hujusmodi juramentum relaxare; Abbates pariter habentes jurisdictionem quasi Episcopalem: Non tamen Parochus, aut Confessarius; Sicut nec possunt isti in votis dispensare. Regulares vero, quamvis habeant privilegium commutandi vota etiam jurata, quae non sint in praedictum tertii, ut habetur in Compendio Privilegiorum Societatis *V. Commutatio* §. 1. ex Bulla Gregorii XIII.; at non proinde possunt relaxare juramenta addita contractibus, quia nomine votorum juratorum censentur venire solum juramenta, quibus vota confirmantur, & quae intuitu pietatis, ac soli Deo fiunt; non vero quae contractibus superadduntur, ut docent communiter. Qua de causa Pater Noster Generalis Thyrsus Gonzalez literis encyclicis advertit, quod privilegium nobis concessum relaxandi isthaec juramenta sine praedictum tertii sit solum relate ad Nostros, ut habetur in *Comp. Privileg. V. Confessarius* §. 6.

IX. Requiritur tamen causa, ut relaxatio isthaec licite concedatur; Eaque esset, vel si turpitudine in contractu habeatur ex parte creditoris, ut quando quis juravit se usuras soluturum; Vel si juramentum, aut contractus sint metu extorta; Vel si dolus inciderit in contractum; puta si quis deceptus fuerit in pretio rei emptae cum juramento non contraveniendi contractui, ut notat Sanch. lib. 3. cap. 21. (nam si dolus dederit causam

huic contractui, juramentum relaxatione non indiget;) Vel propter ingratitude donatarii, cui juramentum adjectum est de illa non revocanda, ut notat Molin. disp. 221.

ARTICUL. V.

Quinam possint contrahere?

- I. *Contrahere non possunt, qui carent usu rationis; & qui a Jure impediuntur; ut pupillus sine licentia Tutoris, qui tamen in sui favorem valide contrahit.*
- II. *Contractus pupilli, aut Minoris, nisi fiat de licentia Tutoris, aut Curatoris, & cum Judicis facultate, quando alienatur res immobilis, aut mobilis, quae servando servari potest (verbi gratia per triennium) est invalidus. Si vero alienatur res mobilis, quae servari non potest, requiritur solum licentia Tutoris, aut Curatoris; Quod si absque hac licentia fiat, probabiliter in foro conscientiae est invalidus, & obligatorius; quamvis non in foro civili.*
- III. *Pupillo, & Minori absque licentia debita contrahentibus competit restitutio in integrum.*
- IV. *Probabiliter Pupillus, & Minor, quibus competit restitutio in integrum ob contractus sine licentia initos, retinere possunt in conscientia, quae ob tales contractus deberent solvere.*
- V. *Filiusfamilias puber, aut pubertati proximus potest quidem contrahere de bonis Castrensibus, vel quasi Castrensibus; non tamen de Adventitiis, aut Profectitiis.*
- VI. *Qui non est pubertati proximus, invalide donat etiam bona Castrensia, vel quasi; quae tamen probabiliter possunt a donatario retineri.*
- VII. *Filiusfamilias non debet Patri operas*

ras artificiales, sed obsequiales, nisi tamen ab eo alatur.

VIII. Uxor solum de bonis paraphernalibus contrahere potest, non vero de dote. Religiosi pariter contra Superioris voluntatem nequeunt se obligare.

I. Certum est, omnes, & solos usui rationis præditos contrahere posse, si habeant administrationem bonorum, de quibus sunt contracturi, & a jure non impediuntur. Unde sequitur primo, amentes, furiosos, dormientes, ebrios, & infantes ante usum rationis contrahere non posse, cum ad contrahendum consensus liber, & usus rationis requiratur. Sequitur secundo, nec posse prodigum contrahere sine Curatoris consensu, eo quod illi a jure administratio suorum bonorum prohibeatur; Et pari ratione pupillus ante decimum quartum annum sine licentia Tutoris, & Minor ante vigesimum quintum completum sine licentia curatoris contrahere non possunt; cum id a jure ipsis vetetur. Nihilominus si pupillus, vel Minor contrahant cum Majore in sui commodum, contractus est validus ex leg. *Si Curatorem* apud Bonac., & Sanch. lib. 6. disp. 38., secus vero si contrahant in sui damnum; quia quod in favorem teneret ætatis institutum est, non debet illi præjudicare.

II. Quæritur nunc primo, An contractus pupilli, vel minoris sine licentia Tutoris, vel Curatoris obliget saltem naturaliter, seu in foro conscientiæ, quamvis non obliget in foro civili?

Respondeo, quod si pupillus, vel minor cum licentia Tutoris, vel Curatoris alienent rem immobilem, vel etiam mobilem, quæ servando servari potest (idest, ut putat Bonac., per triennium) contractus est invalidus

etiam in foro conscientiæ; nisi id fiat non solum auctoritate Tutoris, vel Curatoris, sed etiam de Judicis licentia, & ex justa causa; qualis censetur esse ad emenda alimenta, ad solvenda debita, &c. Si vero alienent res mobiles, quæ servando servari non possunt de sola licentia Tutoris, vel Curatoris absque facultate Judicis, contractus in utroque foro est validus. Si demum rem hujusmodi mobilem alienent sine licentia Tutoris, vel Curatoris, probabilius est, quod in conscientia teneantur stare contractui, quamvis non obligentur civiliter, ut docent probabilius, & communius cum Bonac., Sanch., Rebel. contra Covar. apud Trull. disp. 7., & Dian. part. 2. tract. 5. Miscellan. resol. 44.; Et ratio est, quia obligatio naturalis, & in foro conscientiæ consurgit ex consensu contrahentium, quotiescumque lex non irritet contractum; talis autem contractus non irritatur, ut colligitur ex leg. *Marcellus*, ff. de *Fidejussoribus*, sed solum prohibetur, atque adeo est validus.

III. Certum tamen est, quod Pupillo, & Minori sic contrahentibus datur a lege restitutio in integrum, seu possunt coram Judice repetere, quæ sic alienarunt.

Hinc sequitur, quod qui habuit rem immobilem, vel etiam mobilem, quæ servando servari potest a pupillo, vel minore per contractum sine licentia Judicis inserta in actis per tabellionem, & absque justa causa teneatur in foro conscientiæ ante sententiam Judicis illam restituere, eo quod contractus fuerit invalidus; nisi tamen illam retineat titulo compensationis. Contra vero, qui rem mobilem dictam habuit per contractum sine licentia Tutoris, vel Curatoris celebratum, non tenetur illam restituere, antequam coram Judice repetatur; quia probabilius talis contractus est

validus in foro conscientiae.

IV. Dubium est, An Minor teneatur in conscientia solvere, quae debet ex promissione, vel alio contractu, Verbi gratia, quae perdidit in ludo pecunia credita, posito quod possit per Judicem repetere id, quod forte solvit, beneficio restitutionis in integrum?

Respondeo, communius docere cum Trull., Bonac. contra Salon. apud Dian. part. 2. tract. 5. Miscellan. resol. 44., quod qui potest repetere solutum, potest non solvere, (nisi tamen se soluturum jurasset, licet hoc juramentum probabile sit, ut notat Trull. lib. 7. cap. 27. disp. 4. num. 6., quod relaxari possit, sicut juramentum de solvendis usuris) Ratio est, quia videtur frustranea illa circulatio, & in Regul. 71. Juris in 6. dicitur, quod cui datur actio ad repetendum, eidem datur exceptio ad retinendum. Nota tamen, quod si pupillus solvat alteri, ille non tenetur restituere ante sententiam Judicis, etiamsi pupillus possit id repetere coram Judice. Adde demum, quod si pupillus non possit coram Judice repetere propter contradictionem aliquorum indebitam, potest etiam illud sibi compensare, ut advertit Tambur. lib. 5. cap. 4. §. 2. num. 11.

V. Quæritur secundo, An filiusfamilias, dum est pubes, vel pubertati proximus, contrahere possit?

Respondeo, masculum dici puberem anno decimoquarto completo, dici vero pubertati proximum a decimo anno cum dimidio usque ad decimum quartum, scæminam vero dici puberem anno duodecimo completo, dici vero pubertati proximam anno nono cum dimidio usque ad duodecimum. Hoc præsupposito, ad quæsitum dico, filiumfamilias puberem, vel pubertati proximum posse quidem contrahere de bonis Castrensibus, vel

quasi Castrensibus; cum eorum liberam habeat administrationem, (sunt autem bona Castrensia, ut notat Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. V. *Peculium filiorum*, quæ comparat filius ratione militiae, vel in famulatu Regis, aut quæ ex hoc peculio Castrensi ludendo, vel negociando lucratur; Et quasi Castrensia dicuntur bona, quæ filius acquirit ex Artium liberalium professione, vel ex publico munere, puta advocati, medici, aut ex Sacerdotii, vel Beneficii proventibus, aut ex Regis liberalitate) At de bonis adventitiis (quæ scilicet aliunde, quam ex re Patris acquisivit, puta a Matre, Avia materna, vel extraneo; necnon de Profectitiis (quæ scilicet ex bonis Patris perveniunt, quamvis cum industria, & labore filii) non potest contrahere; cum usufructus adventitorum, & dominium cum usufructu profectitorum ad Patrem pertineat.

VI. Dico secundo: Filiusfamilias, antequam sit pubertati proximus, invalide contrahit, seu donat etiam bona Castrensia, vel quasi: Quia tamen probabile est non irritari a lege tales contractus, ideo probabile est, quod qui a filiofamilias non proximo pubertati aliquid accepit sine consensu Patris de bonis Castrensibus, vel quasi Castrensibus, possit ea retinere, donec repetantur coram Judice beneficio restitutionis in integrum.

VII. Ex dictis sequitur, posse filiumfamilias suas operas artificiales locare, & se obligare ad alteri servendum, quia filius non debet Patri operas artificiales, sed solum obsequiales, nisi tamen cum eo vivat, & ab eo alimenta recipiat, ex leg. *penul.*, ff. de *Obsequiis*.

VIII. Quæritur tertio, An Uxor possit absque Mariti consensu contrahere?

Respondeo, posse de bonis parapher;

phernalibus, non tamen de dote, cuius administratio spectat ad Maritum; Eadem ratione non possunt Religiosi aliis se obligare contra Superioris voluntatem, cum per professionem subdantur omnino voluntati Superioris.

ARTICULUS VI.

Ex qua culpa contrahentes teneantur ad restitutionem in contractibus.

- I. Sine culpa Theologica gravi non datur grave onus restitutionis. Quamnam dicatur culpa lata, levis, levissima, ob quas in contractibus dari potest restituendi obligatio?
- II. In contractibus, qui sunt in utilitatem solius dantis, datur onus restituendi ob culpam latam; si vero sint in utilitatem solius recipientis, datur onus ob culpam levissimam, excepto Precario; si demum in utilitatem utriusque, ob culpam levem.
- III. Ex hac doctrina plura ad praxim deducuntur.
- IV. Quamvis citra culpam Theologicam gravem non detur onus restituendi sub gravi, nihilominus in contractibus secundum se presumitur Theologica culpa gravis, si detur culpa illa juridica, ob quam pro foro externo contrahens ad restituendum obligatur.
- V. Si casu fortuito res pereat, contrahens ad nihil tenetur, secluso pacto, aut mora culpabili.
- VI. Qui non potest in navi, imminente naufragio, res suas simul, & alienas conservare, quandonam debet suas potius projicere, quam alienas?

I. Diximus cum de Restitutione, neminem per se loquendo sub gravi teneri ad restitutionem, nisi ex

culpa Theologica gravi, idest ex peccato mortali. Notavimus tamen, aliquando peccatum mortale committi per culpam juridicam latam, aliquando per levem, aliquando per levissimam; Est autem culpa juridica lata omissio illius diligentiae, cautelae, circumspeditionis, quam communiter homines ejusdem conditionis, & professionis adhibere solent, ex leg. *Lata*, ff. de Verborum significatione; Unde si Medicus, verbi gratia, ignorat, quae communiter Medici sciunt, dicitur ignorare ex lata; sic qui librum commodatum relinquit ante fores domus, vel in via publica, dicitur committere culpam latam juridicam; quamvis, si id faciat ex oblivione inculpabili, excusetur a culpa Theologica, eo quod possit stare culpa juridica sine peccato. Culpa juridica levis dicitur omissio diligentiae illius, quam adhibere solent diligentiores, ut si quis librum commodatum relinquat in cubiculo aperto. Culpa levissima juridica dicitur omissio diligentiae, quam adhibere solent diligentissimi; ut si quis librum commodatum claudat in arca, quin manu tentet an arca sit clausa.

II. Quæritur nunc primo, Ex qua culpa teneatur ad restitutionem damni secuti contrahens?

Respondeo distinguendo; nam vel Contractus sunt in utilitatem solius accipientis, ut est commodatum; & tenetur ex culpa levissima, ex leg. *Contractus*, ff. de Regulis juris, quia æquitas postulat, ut maxima in eo adhibeatur diligentia. Excipitur tamen a jure Precarium, quia quamvis sit in utilitatem solius accipientis, ut commodatum, tamen tradens Precarium potest ad libitum illud revocare, quod non habetur in commodato; Unde solum de lata culpa tenetur aliquis ad restitutionem in Contractu Precarii, ut in eodem textu decernitur. Si tamen

men Contractus sit in solius dantis utilitatem, ut Depositorum, tenetur contrahens solum de culpa lata, seu de dolo; non enim aequitas postulat, ut major adhibeatur diligentia in rebus alienis, quam in propriis; atque ad eo satis est, & requiritur diligentia, quae communiter solet adhiberi. Si demum Contractus sit in utilitatem utriusque, ut est Locatio, Pignus, &c., tenetur quilibet etiam de levi; ut si locetur equus, vel currus, & damnum patiatur, cum id aequitas postulet, ut communiter docent.

III. Hinc sequitur, quod Artifices, qui in re alterius laborant, teneantur de levi, si propter stipendium laborent; si vero gratis, teneantur solum de lata. Secundo, qui rem alienam mittit per servum, si ea amittitur, vel servus cum ea fugit, videndum quamnam diligentiam debebat dominus adhibere, ut decernatur, an ad restitutionem teneatur; majorem enim diligentiam adhibere debebat, verbi gratia, ad restituendum pignus, quam ad restituendum depositum. Tertio, Venditor tenetur de levi, si res vendita ante traditionem pereat, quia Contractus venditionis est in utilitatem utriusque; Et eadem ratione famulus, & custos rei alienae mercede conductus tenetur de levi, si res custodiae tradita pereat. Quarto, qui commodavit alteri, verbi gratia, vasa vitiosa ad conservandum vinum, unde vinum effunditur, tenetur de lata culpa; Si vero eadem vasa vendiderit, tenetur etiam de levi, quia prior Contractus est solum in gratiam recipientis; secundus in gratiam utriusque. Quinto, Nauta, qui res alienas deposito recipiunt consueto stipendio, sicut etiam stabularii, Caupones, &c. tenentur in conscientia de levi culpa, eo quod Contractus sit in utilitatem utriusque; in foro autem externo ex leg. quinta, §. *Ad hoc nauta*, tenentur etiam de

levissima, jure sic disponente, ad compensandam istorum malitiam, ne cum furibus conveniant.

IV. Rogabis, An qui de levi, vel levissima tenentur damnum restituere, obligentur in foro conscientiae ante Judicis sententiam?

Respondeo, communius cum Less. lib. 2. cap. 27. dub. 5., Navar., Azor., affirmare contra Henr., Sor., & alios, qui putant in Contractibus non nisi de lata, id est ex gravi culpa juridica teneri, secluso speciali pacto; quorum sententiam probabilem putat Less.; Equidem censo nunquam ad restitutionem teneri, nisi praecesserit culpa Theologica mortalis. Verum culpa juridica levis, quae in uno Contractu de se non est mortalis, in altero Contractu, in quo debemus esse diligentiores, erit mortalis. Nam contrahentes se obligant ad praestandam curam, & diligentiam, quam jura praescribunt; quare cum jura majorem diligentiam in uno Contractu praescribant; quam in alio, ideo ommissio majoris diligentiae in uno Contractu erit peccatum mortale, & obligabit ad restitutionem, non vero in alio: Quod si per oblivionem, vel inadvertentiam sine culpa mortali Theologica damnum sequatur, existimo contra Bonac. punct. 6., quod non teneatur contrahens ad restitutionem. Quare secundum se praesumitur culpa Theologica gravis, & datur in conscientia onus restitutionis, quando in Contractibus datur illa culpa juridica, ob quam pro foro externo contrahentes ad restituendum obligantur.

V. Quæritur secundo, Ad quid tenetur contrahens, quando res aliena perit casu fortuito?

Respondeo, quod secluso pacto, vel mora culpabili contrahentis, ad nihil teneatur; quia res, quae perit, domino perit. Dixi tamen primo, excepto pacto, nam si accipiens obligarit se

se ad restitutionem rei, etiam si casu fortuito pereat, tunc tenebitur ex pacto, ut communiter accidit in allec-
randis mercibus, quæ mari transve-
hantur; Dixi deinde, excepta mora
culpabili; hæc enim ad restitutionem
obligat etiam ex casu fortuito, nisi
res etiam apud dominum peritura ef-
set, ut diximus cum de Restitutione.

Hinc fit primo, quod si Titius e-
quum habeat commodatum, vel loca-
tum, ut eat Apuliam versus, & con-
tra pactum eat Romam versus, ubi
in flumine, aut aliter equus casu per-
eat, teneatur ad restitutionem, ut
docent Vasq., Rebell., Bonac. loc.
cit.; quia culpabiliter, & contra con-
ventionem equum eo transmisit, ubi
perit, quamvis per accidens. Fit se-
cundo, quod si quis vestem, verbi
gratia, sibi commodatam distulerit resti-
tuere tempore præfixo, & deinde ca-
su incendatur, obligetur ad restituti-
onem; quia fuit in mora culpabili eam
restituendi tempore præstituto.

VI. Quæritur tertio, An teneatur
ad restitutionem, qui custodiens, ver-
bi gratia, in navi res suas, & alienas,
cum non possit utraq; servare, pro-
jicit alienas, & conservat suas?

Respondeo, distinguendum esse:
Nam si conservat res alienas, itaut
teneatur de levissima, verbi gratia,
quia habet commodatas, procul du-
bio tenetur in casu adducto ad resti-
tutionem, dummodo res suæ, quas
conservat, sint æqualis, vel minoris
valoris: Et ratio est, tum quia id sta-
tuitur in lege prima, ff. de Obligatio-
nibus, tum etiam quia cum teneatur
de levissima, tenetur circa rem illam
se gerere, sicut se gereret diligentissi-
mus; sed diligentissimus in tali casu
rem illam conservaret præ aliis; ergo
si non conservet, tenetur ad restituti-
onem, ut docet Bonac. loc. cit., Mo-
lin., Sâ, Less. lib. 2. cap. 27. dub. 8.:
Si vero teneatur de levi, ut in Con-

tractu Pignoris, & Locati, poterit res
proprias neglectis alienis ejusdem, vel
minoris valoris conservare; quia circa
illa tenetur se gerere, ut vir prudens;
vir autem prudens in tali casu præ-
ferret res suas alienis. Si tamen alic-
næ essent majoris valoris, non posset
illis præferre res suas; non enim id
faceret prudens; Quamvis in tali ca-
su putat Molin., quod possit a domi-
no talis rei petere pretium rei suæ vi-
lioris, quam neglexit, ut rem illam
pretiosorem conservaret. Demum si
solum de lata tenetur, ut in Contra-
ctu Depositi, non tenetur rem suam
viliorem negligere ad custodiendam
pretiosorem alterius, si non speret
damnum sibi resectum iri.

ARTICULUS VII.

Cuiam competat restitutio in inte-
grum, si ex aliquo Contra-
ctu læsus sit?

I. Quid ferat restitutio in integrum?

II. Minoribus conceditur beneficium re-
stitutionis in integrum, si læsi sunt
in Contractibus, nisi impetrarint
veniam aetatis, aut Contractum ra-
tificaverint facti Majores.

III. In multiplici casu possunt Minores
hoc beneficio gaudere, sed non nisi
per quatuor annos post vigesimum
quintum.

IV. Majores contrahentes cum minori-
bus possunt tale damnum precave-
re, aut obtinendo veniam aetatis,
aut exigendo juramentum, vel fi-
dejussionem.

V. Præter Minores gaudent hoc privile-
gio Ecclesie, Hospitalia, & alia
loca pia; Item Persona Ecclesiasti-
ce, quando sunt læsi quoad jura Be-
neficii, Respublica, Civitas, Oppi-
dum, Castrum, necnon Rudes, ac
Mulieres, Milites, dum militant,
& alii.

I. Dici.

I. **D**icitur Restitutio in integrum, Reductio in eum locum, in quo quis fuit ante læsionem, ex Glof. in cap. de Auditis, de In integrum restitut. Ea fert Beneficium, seu remedium, quo personæ aliquæ læsæ a Iudice restituuntur in pristinum Jus, & statum, itaut Contractus licet validus ab ipsis celebratus rescindatur, vel saltem pretium æquetur, si in pretio graviter læsæ sint; (modica enim læsio pro nihilo reputatur,) Verbi gratia, si in Contractu centum aureorum subjerint jacturam decem, vel per emersionem damni, vel per cessationem lucri, possunt petere restitutionem in integrum.

II. Quæritur primo, An, & in quibus casibus concedatur Minoribus restitutio in integrum?

Respondeo, Minoribus, iis scilicet, qui nondum vigesimum quintum annum expleverunt, non solum concedi, quod possint rescindere Contractum celebratum in suum incommodum, tanquam irritum, & non obligantem, quamvis obliget alios, ut habetur *Instit. de inutilibus stipulationibus, §. Pupillus*; sed etiam concedi beneficium restitutionis in integrum, quando se læsos in Contractuprehendunt; ut si vendiderint rem nonaginta, quæ valet centum, ex leg. *At prætor, ff. de Minoribus*; Non potest tamen Minor tali beneficio gaudere: Primo si impetravit veniam ætatis a Principe. Secundo, si ratificavit Contractum post vigesimum quintum annum. Tertio, si addiderit juramentum; quamvis, ut diximus art. 4., possit relaxationem juramenti petere, & privilegio restitutionis in integrum gaudere.

III. Porro hoc beneficio uti potest Minor, primo, si in transactione, venditione, emptione læsus fuit, itaut nullam ex iis Contractibus utilitatem reportet, sed solum damnum non mo-

dicum, etiamsi justo pretio rem vendiderit. Secundo, si adivit damnosam hæreditatem, vel si repudiavit hæreditatem lucrosam, vel beneficium utile resignavit. Tertio, si rem suam amisit usucapione, vel præscriptione. Quarto, si rem notabilem donavit sine rationabili causa, qualis censetur esse propter nuptias, vel ex decenti remuneratione. Quinto, si mutuum pecuniam accepit, eamque ludo perdidit, poterit negare solutionem, restituendo solum id, in quo factus est ditior, ex leg. 2., Cod. de *Filiosfamilias*. Sexto, Minor, cui a debitore facta fuit solutio debiti sine licentia Tutoris, vel Curatoris, poterit per Judicem compellere debitorem ad novam solutionem, si pecunia non sit conversa in utilitatem Minoris.

Notandum tamen, privilegio hoc posse gaudere Minores dumtaxat per quatuor annos, postquam vigesimum quintum annum expleverint, & Majores facti sunt; dummodo Contractum non ratificaverint completo anno vigesimo quinto.

IV. Notandum præterea, quod Majores, qui cum Minoribus contrahunt, possunt damnum præcavere: Primo, obtinendo a Principe veniam ætatis minoris. Secundo, extorquendo juramentum a Minore, quod communis Doctores docent firmare Contractum. Tertio, procurando fidejussorem, qui se obliget ad restituenda damna, si velit Minor hoc beneficio uti.

V. Quæritur secundo, Quinam alii hoc privilegio gaudeant, præter Minores?

Respondeo, gaudere Primo Ecclesias; quo nomine veniunt Hospitalia, Monasteria, & loca pia, quæ privilegiis Ecclesiæ gaudent, itaut per quadriennium possint tali privilegio uti, & quidem etiam adversus aliam Ecclesiam, ut docet Laym. Secundo, personas Ecclesiasticas, si sint læsæ in ali-

aliquo secundum se spectante ad jura Beneficii: Quare si in locatione Beneficii sint læsæ, non possunt tali privilegio gaudere, quia læsio hæc non spectat ad jura Beneficii. Tertio, Rempublicam, quo nomine venit etiam Universitas, Castrum, Oppidum, Universitas studiorum: Quarto, Rudes, & Mulieres, quæ jura ignorant. Quinto, Milites, dum militant, & alios, ut videre est apud Molin. disp. 574., Sanchez lib. 6. disp. 33. Relate vero ad Religiosos in Compendio nostrorum Privilegiorum V. *Privilegia* §. 9. dicitur Joannes XXIII. concessisse Patribus Olivetanis, ut læsio quæcumque iisdem facta etiam ob culpam ipsorum Religiosorum ipso jure non teneret, quin opus esset restitutionem in integrum pro læsione hujusmodi impetrare.

ARTICULUS VIII.

An obliget Contractus celebratus sub Causa, Modo, Demonstratione, vel Conditione?

- I. Contractus fit sub Causa, si explicetur causa movens ad Contractum, sive ea sit Finalis, sive Impulsiva.
 - II. Fit sub Modo, si adjiciatur onus contrahenti nullatenus suspendendo Contractum, sicut suspenditur per Conditionem. Sed quid si dubitetur num fiat sub Modo, an sub Conditione?
 - III. Sub Demonstratione fit dispositio, quando indicatur qualitas aliqua, vel rei, quæ disponitur, vel ejus, in quem fit dispositio.
 - IV. Fit demum sub Conditione, quando usque ad adventum Conditionis suspenditur Contractus. Condicio autem potest esse honesta, turpis, impossibilis, impertinens, &c.
 - V. Non subsistente causa finali, Contractus est invalidus; secus vero si non subsistat causa impulsiva.
- Pars IV.

VI. Si causa finalis testamenti non subsistat, sed subsistat causa finalis legatorum, hæc sunt valida, illud vero nullum. Pariter nulla est donatio elemosyna, aut collatio Beneficii, si causa finalis non subsistat; seu quando innotescente falsitate, non solum non conferretur talis elemosyna, aut Beneficium, sed conferens vellet collationem esse irritam.

VII. In dubio num deprehensa falsitate donans vellet irritam esse donationem, favendum possidenti, & standum pro valore actus.

VIII. Valida est dispositio facta sub Modo, etiamsi Modus, qui sit causa impulsiva, non adimpleatur; ut si quis donet filia centum, ut Religionem ingrediatur, & deinde hæc non ingrediatur: Secus vero si sit causa finalis.

IX. Error in Demonstratione non invalidat Contractum, nisi apponatur per modum Conditionis, aut Causæ finalis, aut refundatur in errorem circa substantiam.

X. Contractus sub Conditione honesta, aut impertinente ante Conditionis purificationem non obligat: Nec si fiat sub conditione turpi; At post hanc purificationem probabilis obligat.

XI. Conditiones impossibiles Contractum reddunt simpliciter nullum; Non tamen Contractum matrimoniale, in quo habentur pro non adjectis tam Conditiones impossibiles, quam turpes, quæ non sunt contra substantiam Matrimonii, (seu contra tria illa bona, fidelitatis, prolis, & Sacramenti;) sicut etiam in ultimis voluntatibus, saltem pro foro externo.

XII. Habetur pariter pro non adjecta conditio ista, Si non nupsieris, Si Religionem non ingrediaris. Quid si quis relinquat alicui biscendum,

D si nu.

si nubat, centum vero si Religionem ingrediat? Aut si quis relinquat hereditatem Titio, itaut, si sine filiis decedat, ea transeat ad Cajum, & Titius Religionem ingrediat? Num legatum relictum pro Virginibus maritandis possit iisdem dari, si velint ingredi Religionem?

XIII. Num possit contrahens, antequam conditio purificetur, resilire?

XIV. Conditiones necessariae non suspendunt Contractum, sed habentur pro impletis.

I. **D**icitur primo Contractus, vel dispositio fieri sub causa, quando explicatur causa, propter quam movetur aliquis ad contrahendum, vel disponendum; ut si dicat dare eleemosynam propter consanguinitatem. Causa autem duplex esse potest, Finalis, & Impulsiva: Finalis est, quae ita movet contrahentem ad Contractum, ut sine illa Contractus non fieret; Impulsiva est, quae impellit, sed sine illa Contractus fieret, quamvis non ita facile. Verbi gratia, si quis det eleemosynam pauperi dicenti esse suum consanguineum eo animo, ut si non esset consanguineus, eleemosyna non daretur, talis causa dicitur finalis: Si vero adhuc daretur eleemosyna, quamvis non cum eadem liberalitate, dicitur causa impulsiva.

II. Dicitur secundo Modus in Contractibus clausula illa, qua adjicitur onus contrahenti, ita tamen ut non suspendatur Contractus, sicut suspenditur per conditionem. Modus explicari solet per particulas, Ut, Pro, Ne, & similes: Verbi gratia, do tibi hereditatem, ut mihi construas sepulchrum, vel pro reficienda Ecclesia, aut ne desit tibi pecunia ad faciendam eleemosynam, &c. Aliquando modus videtur importare conditionem; ut si dicatur, do tibi hereditatem ea con-

ditione, ut construas mihi sepulchrum: Sed si constet de mente disponentis, quod velit apponere modum, non conditionem, talis dispositio censenda est facta sub modo, non sub conditione; si vero dubitatur de mente disponentis, censenda est facta sub conditione, ex Molin., & aliis apud Trull., & Bonac. contra Bard. disp. 6. c. 10. §. 2., & alios apud Scildere.

III. Tertio dicitur Contractus, seu dispositio fieri sub Demonstratione, quando demonstratur, seu indicatur aliqua qualitas, vel rei, de qua disponitur, vel ejus, in quem fit dispositio; ut si dicatur, Do tibi praedium meum Nolanum, quod est centum jugerum, vel quod in tui gratiam emi a Petro; vel contraho tecum, quae es dives, pulchra, &c.

IV. Dicitur quarto fieri Contractus sub Conditione, quando suspenditur Contractus usque ad adventum conditionis; ut si dicatur, do tibi praedium, postquam adeptus es doctoratum, vel si ostenderit esse ex mea familia, vel donec vixeris, &c.; Conditio autem potest esse turpis, honesta, impossibilis, impertinens, necessaria, &c., ut fufe explicatur in tractatu de Matrimonio, cum de consensu conditionato.

V. Quæritur nunc primo: An validus sit Contractus non subsistente causa: verbi gratia, si quis emat equum, quia est strenuus, validusne erit Contractus, si non sit strenuus?

Respondeo, causa finali non subsistente Contractum non esse validum, secus vero si non subsistat causa impulsiva; Ita communiter: Et ratio est, quia Contractus vim habet ex voluntate contrahentis, qui non vult contrahere non subsistente causa finali, ut supponitur. Præterea dolus dans causam Contractui irritat Contractum; sed Contractus extortus per causam finalem non subsistentem, censetur extortus

tortus per dolum dantem causam Contractui; ergo est invalidus.

VI. Hinc sequitur primo, quod si testamentum fiat ex causa finali falsa, & legata in eo contenta sint ex causa finali vera, testamentum sit nullum, legata vero sint valida; quia utile per inutile non vitiatur in rebus dividuis.

Sequitur secundo, quod si elemosyna detur ex causa finali paupertatis, vel consanguinitatis, quæ non subsistit, talis donatio sit irrita, & detur obligatio illam restituendi, quando rationabiliter creditur, quod velit illam dominus restitui. Docent tamen communius, quod qui ostiatim petunt parvas elemosynas fingendo paupertatem, non teneantur ad restitutionem; quia causa finalis, propter quam datur talis elemosyna, est charitas potius, quam paupertas; quamvis elemosyna non daretur, si fictio paupertatis innotesceret: Sic valida est collatio Beneficii facta Clerico idoneo, quamvis si ejus vitia innotescerent, Beneficium non conferretur, eo quod causa finalis est idoneitas, quæ jam habetur, non prohibas illius. Quare dicendum, illam esse causam finalem dispositionis, vel Contractus, qua deficiente non solum non fieret dispositio, sed etiam disponens vellet dispositionem esse irritam; Sic qui dat elemosynam parvam fingenti paupertatem vere non daret, si sciret illum non esse pauperem, sed non vult donationem illam esse irritam, ut ex communiter contingentibus præsumitur; & ideo donatio illa est valida, & non datur obligatio restituendi: Aliter fere omnes Contractus essent invalidi, ut notat Molin., & Bonac., quia fere in omnibus subsunt aliquæ circumstantiæ, quæ si innotescerent, Contractus non fierent.

VII. Sequitur tertio, validam esse donationem factam vel foeminae, ut alliciat ad turpe facinus, vel Supe-

riori, ut alliciat ad dandum Beneficium, vel diviti, ut alliciat ad mutuandum, quamvis vere non alliciantur, & si id prævideretur, donatio non fieret. Ratio est eadem, quia donatio est absoluta, non conditionata, ut notat Trull. hic: Contra vero invalida est institutio hæredis, quando Titius sit hæres, quia falso putatur esse filius; hæc enim institutio est æquivalenter conditionata; Nec solum est verum, quod si innotuisset falsitas, non facta fuisset talis institutio, sed etiam verum est, quod instituens vellet illam rescindi: Quæ tamen a prudenti viro ex communiter contingentibus judicanda sunt, ita tamen ut in dubio melior sit conditio possidentis, & stetur pro valore actus.

VIII. Quæritur secundo, An Contractus, vel dispositio facta sub modo sit valida, etiamsi modus non adimpleatur?

Respondeo esse validam, cum modus se habeat tanquam causa impulsiva tantum, & non suspendat dispositionem, vel Contractum; Dummodo tamen modus non sit contrarius substantiæ Contractus; si enim quis det mutuum, verbi gratia, ut accipiat aliquid ultra sortem, quia hoc destruit Contractum mutui, jam talis Contractus esset invalidus, utpote contractus usurarius, & non mutui; Sic si quis iniret Matrimonium cum Berta, ut adulteret, ut non concipiat, &c.

Hinc sequitur, donationem factam sub modo, qui non impletur, non esse revocabilem: Verbi gratia, si quis donet centum filiæ, ut Religionem ingrediatur, ea non ingrediente, donatio est valida; quia modus hic fuit causa tantum impulsiva: Secus vero si fuisset causa finalis, ut si quis donet centum filiæ, ut nubat consanguineo, talis modus videtur esse causa finalis, ut notat Bonac.; unde si per illam stet, ne consanguineo nubat,

D 2 non

non sunt danda illi centum. Verum in dubio, an modus sit causa finalis, vel impulsiva, censendum est, quod sit impulsiva; quia judicandum pro valore donationis. Notatque Rebell. apud Bonac., & Trull. disp. 9., quod habeat Modus vim conditionis, quando implendus est ante perceptionem emolumenti, vel si sit in favorem donantis; Verbi gratia, *Dono tibi centum, ut mihi construas sepulchrum*; Et econtra conditio habet vim modi, nisi aliter constet de mente disponentis, quando post perceptionem emolumenti implenda est, vel quando in favorem alterius apponitur.

Sequitur secundo, quod donatio facta, verbi gratia, Monasterio sub aliquo onere sit valida, etiamsi Monasterium tale onus non adimpleat; quia modus hic censetur esse causa tantum impulsiva, si aliter non constet de voluntate donatoris, nec aliud sit in donatione expressum, ut notat Less. lib. 2. cap. 18. num. 127., Bonacin. hic punct. 4.: *Quare qui donat aliquid Ecclesie eo pacto, ut celebretur festivitas alicujus Sancti, vel ne alienetur sub poena restituendi rem illam, si id non adimpleatur, procul dubio donatio est irrita, si modus non adimpleatur; quia expresse constat esse hanc causam finalem.*

IX. *Quæritur tertio, An error in Demonstratione invalidet Contractum?*

Respondeo non invalidare, dummodo demonstratio non apponatur per modum conditionis, vel causæ finalis, vel non refundatur in errorem circa substantiam. Ratio cur error in Demonstratione non invalidet universim Contractum, est, quia talis error est qualitaris, qui non vitiat Contractum: Quare si dicatur, *Do tibi prædium meum Nolanum, quod est centum jugerum, valet dispositio, etiamsi prædium sit jugerum centum quinquaginta*; quia talis error non pertinet ad

substantiam: Si autem esset, verbi gratia, *mille jugerum*, ex conjecturis colligenda est voluntas disponentis, ut notat Bonac.. Dixi tamen, nisi demonstratio apponatur per modum conditionis; ut si dicatur, *Contraho tecum, qui dabis mihi tantam dotem*; sensus enim est, si dabis mihi tantam dotem; Vel nisi apponatur per modum causæ finalis, ut si dicatur, *Contraho tecum, quæ es mea consanguinea, itaut sensus sit, quia es mea consanguinea*: Vel demum nisi error in demonstratione refundatur in errorem circa substantiam; ut si dicatur, *Contraho matrimonium tecum, quæ es Berta, vel quæ es Regina Hispaniæ*; error enim personæ in matrimonio pertinet ad substantiam matrimonii, & sic reddit illud invalidum. Eodem modo si quis dicat, *Relinquo tibi centum, quæ mihi debet Cajus, invalida est donatio, si Cajus nihil debeat, eo quod error sit in substantia rei*; Quod si tantum debeat sexaginta, hæc tantum danda erunt donatio, quia error non est in substantia, sed in qualitate.

X. *Quæritur ultimo, An Contractus factus sub conditione validus sit, attequam purificetur conditio?*

Respondeo, & dico primo. Si Contractus fiat sub conditione honesta, & possibili de futuro contingenti, non obligat ante eventum conditionis, sed statim post eventum conditionis obligat; Ut si dicatur, *Contraho tecum, si tuus Pater consenserit, si mihi Titius solverit debitum, &c.* Ratio est, quia contrahens non intendit se obligare, nisi post purificatam conditionem; Et idem dicas de conditione impertinenti, verbi gratia, *Contraho tecum, si cras pluerit*; hæc enim suspendit etiam, non vitiat Contractum, ex Sanch. lib. 5. disput. 8., & Bonac.

Dico secundo; Si fiat Contractus sub conditione turpi, ut *contraho tecum, si occideris Petrum, ante purificationem*

nem conditionis nullam inducit obligationem; quia nemo obligari potest ad ponendum id, a quo tenetur abstinere; Utrum autem post conditionem purificatam obliget? Less. cap. 18. dub. 3., & alii communiter affirmant, quia non amplius allicit ad peccatum; Quamvis nonnulli apud Sanch. lib. 5. disp. 9. num. 9. putent, quod non obliget, quia adhuc ad malum allicit illa spes lucrandi sic contrahendo post talem conditionem; Sicuti nonnulli contra communiorem sententiam apud Less. lib. 2. cap. 18. dub. 3. putant, quod promittens aliquid pro turpi opere non teneatur solvere, etiam turpi opere patrato. Certum tamen est, quod si Contractus sit sub conditione turpi de præterito, vel de presenti, non invalidetur; ut si quis dicat, Contraho tecum, quia persecutus es odio, vel quia odio prosequeris Titium; istæ enim conditiones supponunt peccatum, non alliciunt ad illud.

XI. Dico tertio; Conditiones impossibiles reddunt Contractum simpliciter nullum; non enim parere possunt obligationem ante eventum conditionis, ut patet; nec post, cum conditio impossibilis nunquam purificari possit.

Notandum tamen, id esse speciale in Contractu matrimonii, quod conditiones turpes, quæ non sint contra substantiam matrimonii, (videlicet contra tria illa bona fidelitatis, prolis, & Sacramenti, idest si adulteraveris, aut si prolem evitaveris, aut si uterque velit se obligare vinculo matrimonii non in perpetuum, sed ad tempus dumtaxat, & dissolubiliter,) necnon conditiones impossibiles, habeantur pro non adjectis: Unde matrimonium contractum sub conditione, si Petrum occidas, si montem aureum videas, non invalidant matrimonium: Dummodo tamen non sit certum, contrahentes nolle contrahere his conditionibus non

impletis; etenim matrimonium sine consensu procul dubio invalidum est. Quando tamen consensus habetur, conditiones istæ ab Ecclesia habentur pro non adjectis in solo matrimonii Contractu; nisi tamen reputentur falso ut honestæ, & possibiles, ut notat Sanch. lib. 5. disp. 3. num. 8.: Quare si quis dicat, Contraho tecum matrimonium, si tuus Pater consentiat, & Pater sit mortuus, unde consentire non possit, Contractus hic est nullus, quia sub hypothesi impossibili putata possibili; Nec talis conditio impossibilis rejicitur a jure in Contractu matrimonii; quia in tali casu vere deficit consensus ad validitatem matrimonii requisitus.

Notandum secundo, in ultimis voluntatibus (saltem pro foro externo ex Vasq. de Restitut. cap. 7. disp. 10. apud Bonac. hic) haberi pariter pro non adjectis conditiones impossibiles, & turpes; idque in favorem actus, cum non possit testator post mortem inquiri, serio ne, an joco illas apposuerit.

Præterea rejicitur, & habetur pro non adjecta illa alia conditio, si non nupseris, si uxorem non duxeris. Unde si Bertæ ante primas nuptias legentur biscentum, si non nubat, centum vero si nubat, danda illi sunt biscentum, etiam si nubat; quod tamen verum est relate ad primas, non vero relate ad secundas nuptias. Idem dicendum in favorem Religionis, & Ecclesiæ, ex Bonac. de conditione illa, si Religionem non ingrediaris, quæ pariter habetur pro non adjecta; Unde si Bertæ relinquuntur centum, si nubat, adhuc illi danda sunt centum, si ingrediatur Religionem, idque ex præsumpta voluntate testatoris: Quod si expresse hic velit dare aliquod emolumentum temporale pro nuptiis carnalibus, quo non indiget, si Religionem ingrediatur, ut si dicat, Do illi biscentum,

tum, si nubat, centum vero si Religionem ingrediatur, in tali casu cum non possit praesumi voluntas testatoris, quod velit dare biscentum, etiam si Religionem ingrediatur, putat Sanch. lib. 1. disp. 33. num. 32. cum Molin. contra Bonac. hic, Sylvest., Rebel., & communioem Doctorum sententiam, quod solum illi centum danda sint, si velit ingredi Religionem.

Hinc putat Rebel. apud Bonacin., quod si quis relinquat hereditatem Titio eo pacto, ut si sine filiis decedat, hereditas transeat ad Cajum, Titio in Religionem ingrediente, hereditas transeat ad monasterium, non ad Cajum, eo quod conditio illa videatur rejicienda, quatenus potest a Religione retrahere.

XII. Dubium est primo, an si relinquatur legatum pro Virginibus maritandis, possit hoc dari alicui Virgini in Religionem ingredienti; eo quod spirituale matrimonium cum Christo contrahat, quod praestat matrimonio carnali? Afirmant Molin., & Rebel.; Negat tamen Bonac. hic, & alii apud Sanch. loc. cit., quia mens testatoris observanda est; cum autem loquatur testator de matrimonio, non loquitur nisi de matrimonio carnali.

XIII. Dubium est secundo, An qui sub aliqua conditione celebravit Contractum, possit ante adventum conditionis licite resilire?

Respondeo, ante acceptationem posse resilire, qui liberaliter promisit tam ante, quam post adventum conditionis; & similiter promittens promissione onerosa potest resilire ante repromissionem: At posita acceptatione, vel repromissione, non potest contrahens resilire ante adventum conditionis; quia ex intentione contrahentium oritur talis obligatio: Excipitur solum donatio causa mortis, nam, ut infra dicemus, habet ex dispositione juris hanc tacitam conditionem, Nisi re-

vocetur, ut advertit Bonac. punct. 4. XIV. Dico ultimo, Conditiones necessariae, verbi gratia, si cras sol oriatur, non suspendunt obligationem ortam a Contractu usque ad eventum conditionis, sed statim obligatio con-surgit, nisi expresse contrahentes dicant nolle se obligare ante conditionis eventum. Ita communiter. Ratio est, quia conditio necessaria habetur pro impleta; Unde fit, quod contrahentes matrimonium sub conditione necessaria, possint statim illud consummare ante eventum conditionis; cum jam sit ratum; secus vero, si fiat sub conditione contingenti.

ARTICULUS IX.

Expediuntur reliqua ad Contractus spectantia.

- I. *Contractus per Procuratorem validus est, quamvis Procura sit revocata, si non sit intimata; Non tamen matrimonium, nec Sponsalia, nec Verum, nec Contractus in praedictum tertii, & similes. Mortuo Principali Contractus per Procuratorem celebrati sunt irriti, etiam si id ignoret Procurator, si res sit integra, & non pertineat ad causas pias.*
- II. *Si quis per Nuncium, aut Epistolam mittat aliquid donandum, & interim dominus moriatur, donatio est nulla.*
- III. *Pariter est nulla emptio, si quis mandet per Nuncium aliquid emi, & ante emptionem revocetur mandatum. Sed est validus Contractus, si fiat ab Instigatore, qui interim revocetur, si non proponatur publice talis revocatio.*
- IV. *Evincere est auferre rem de manu emptoris, eo quod non pertineat ad venditorem, & tunc emptor habet jus adversus venditorem, ut servetur indemnitas.*

V. In omnibus Contractibus onerosis, præterquam in nonnullis casibus, datur obligatio de evictione, non tamen in Contractibus lucrativis, secluso pacto, & culpa contrahentis.

VI. Contractus, qui est invalidus, per hoc, quod alter ficit, aut per metum consenserit, probabilius per verum, ac liberum ejusdem consensum internum ratificatur, quin requiratur novus consensus utriusque. Contractus vero irritus propter dolum dantem causam Contractui, aut propter impedimentum dirimens, requirit novum utriusque consensum, postquam veritas innotuerit.

VII. Probabilius idem dicendum in matrimonio propter aliquod impedimentum invalido; debet enim illud innotescere utrique parti, antequam revalidetur matrimonium. Sed quid in casu urgentissima necessitatis ad scandalum vitandum?

I. **Q**uaritur primo, Quandonam sit validus Contractus per Procuratorem celebratus?

Respondeo, & dico primo, si Contractus per Procuratorem celebretur, validus est, & ad illum Principalis obligatur, etiamsi procuram ante revocaverit, modo non sit prius intimata; Unde debitor, qui tali Procuratori solvit, liber est ab iterum solvendo, ex leg. Si mandatum, ff. Mandati apud Trull. dub. 10.

Dico secundo; Gesta per Procuratorem mortuo principali nulla sunt, etiamsi Procurator mortem ignorarit, dummodo res sit integra, & non pertineat ad causas pias. Ratio est, quia solum in causis piis mandatum non expirat morte mandantis, quando res est integra; nam si ante mortem res cepta sit, etiam post mortem valet gestum, quia acquisitum est jus per inceptionem; Verum tamen est, quod

Procurator, si quod damnum patitur sine culpa sua, poterit illud repetere a Principali.

Dico tertio; Matrimonium per Procuratorem celebratum est irritum, & sit revocatus Procurator, etiamsi revocatio non sit illi notificata, ut communiter Doctores docent; Et ratio est, quia Respublica non potest in hoc Contractu consensus defectum supplere. Et idem dicendum in similibus Contractibus, puta in Sponsalibus, in Cognatione spiritali per Procuratorem contrahenda, in Voto per Procuratorem emisso, in Excommunicatione per alium lata, in actibus, & Contractibus, in quibus agitur de præjudicio tertii; Hinc si revocetur Procurator ad Beneficium acceptandum, vel ad agendum in judicio, nulla est acceptatio Beneficii, vel sententia pro eo lata; Et idem dicas de aliis casibus adductis a Pontio cap. 13.

II. Hinc sequitur primo, quod si quis per Nuncium, vel Epistolam mittat aliquid donandum, verbi gratia, Titio, & antequam Nuncius, vel Epistola perveniat, moriatur dominus, donatio ipso jure est irrita, ex leg. 2., ff. de Donationibus.

III. Sequitur secundo, quod si Petrus per Nuncium mandet emi, verbi gratia, frumentum, & ante emptionem revocet mandatum, sit pariter emptio nulla; Principalis tamen tenetur ad omne damnum, quod inde pateretur venditor, si verbi gratia, non reperiret amplius similes emptores; Et ratio est, quia tale damnum subit ex inconstantia Principalis, ut notat Filiuc. apud Trull. dub. 10.: Contra vero si institor faciat aliquem Contractum, & interim revocetur institor, Contractus est validus, si non sit publice proposita revocatio, ex leg. Quicumque, ff. de Institore. Ratio est, quia publice proponitur institor, & publice debet revocari. Est autem Institor, qui

qui instat alicui negotio, cui prapofitus est, verbi gratia, vineis vendendis, frumento emendo; Sicut etiam is, cui dantur vestes circumferendæ, & vendendæ; qui autem eas proponit, dicitur Exercitor.

IV. Quaritur secundo, Quid importet obligatio, quæ dicitur ad evictionem?

Respondeo, evictionem esse ablationem rei emptæ, vel alio Contractu habitæ per sententiam iudicis; unde evincere est auferre rem de manu emptoris, propterea quod alius probet rem esse suam, & ad se, non ad venditorem pertinere. Teneri itaque venditorem de evictione est teneri venditorem procurare, ut emptor legitime habeat rem venditam, vel ut servetur indemnis, si ab alio res illa in iudicio evincatur; Unde fit, quod emptor, quando res emptæ sibi evincitur, seu tollitur, habeat jus ad recuperandum pretium simul cum expensis a venditore.

V. Habetur autem obligatio de evictione in omnibus Contractibus onerosis, ex leg. *Libera*, ff. de *Sententia interlocutoria*; Primo itaque in venditione. Secundo, in permutatione. Tertio, in divisione hæreditatis; quando enim hæreditas dividitur inter plures, & id, quod unus accipit, evincitur, alii hæredes tenentur huic de evictione: Et eadem est ratio, quando res communis pluribus dividitur inter illos. Quarto, in promissione dotis Genero. Quinto, in Emphyteusi, Censu, Locatione, & similibus Contractibus onerosis. In Contractibus vero lucrativis, secluso pacto, & culpa contrahentis, non habet locum evictio.

Notandum tamen, quod non teneatur de evictione venditor, vel qui aliter rem alienavit, Primo, si motu litte emptori, id non denunciatur ab emptore venditori, ut possit rem illam defendere. Secundo, si in Contractu

expressum fuit, quod non teneatur de evictione. Tertio, quando sententia est aperte injusta; quia perinde est ac si res furto ablata esset. Quarto, quando emptor culpa sua amisit rei emptæ possessionem.

VI. Quaritur tertio, Quomodo ratificari debet Contractus, qui fuit invalidus?

Respondeo, & dico primo: Si Contractus fuit invalidus, eo quod fide, vel per metum alter consenserit, probabilius est nihil aliud requiri, nisi consensum internum liberum ejus, qui fide, vel per metum consentit. Ita communius cum Less. cap. 17. dub. 11. contra Sanch. lib. 2. disput. 32. requirentem novum consensum utriusque. Ratio Conclusionis est, quia in tali casu nihil defuit præter consensum liberum internum unius contrahentis; ergo si is habeatur, Contractus erit validus.

Dico secundo: Quando Contractus fuit invalidus ex eo quod dolus dederit illi causam, tunc deceptus non censetur illum ratificare, nisi veritate detecta iterum exterius consentiat. Ratio est, quia quandiu veritas ignoratur, consensus non est liber: Et idem dicitur, si tempore Contractus suberat aliquod impedimentum irritans; ut communiter docent in Contractu matrimonii, & in Professione Religiosa; si enim impedimentum irritans non innotescat, novus consensus est repetitio antiqui invalidi, & sic Contractus est invalidus. Quare requiritur, ut postquam innotuerit impedimentum occultum esse sublatum, iterum consentiant contrahentes saltem exercite, videlicet cognoscendo se affectu maritali, &c.; Et eodem modo in donationibus, & aliis Contractibus dolo factis; detecto enim errore, si donans non contradicit, cum facile possit, censetur exercite ratificare donationem.

VII.

VII. Difficultas est in matrimonio, quando fuit irritum ob aliquod impedimentum, num debeat eo sublato innotescere utrique conjugii, ut uterque de novo contrahat? Multi apud Less. loc. cit., Sanch. lib. 7. disp. 36. docent, satis esse, quod innotescat tantum alteri parti, verbi gratia uxori, quæ erat conscia talis impedimenti, & ista inducat maritum ad iterum contrahendum, casu quo primus Contractus fuisset invalidus; Communior tamen, & probabilior sententia docet,

debere utrique innotescere invaliditatem primi Contractus, ut valide possint iterum contrahere. In casu tamen gravissimæ necessitatis licitum est uti priore sententia, quando scilicet facile est, ut alter, cui de novo impedimentum innotescit, nolit matrimonium revalidare, & inde oriantur odia, rixæ, homicidia, liberorum velut illegitimorum desertio, necnon uxoris tanquam concubinæ infamia. Atque hæc de Contractibus in genere dixisse sit satis.

Q U Æ S T I O II.

De Emptione, & Venditione.

Absoluta disputatione de Contractibus in genere, descendimus ordinata methodo ad disputandum de singulis principalioribus in specie. Et primo quidem de Emptione, & Venditione, quæ in usu frequentissima sunt, & subjacent plurimis difficultatibus. Quæremus autem primo, Quid sit Emptio, & Venditio? Secundo, Quænam res emi, vel vendi possint? Tertio, Quodnam sit pretium justum rerum vendibilium? Quarto, An monopolia, & negotiatio sint illicita? Quinto, An debeat venditor aperire vitia rei vendendæ? Sexto, Ad quem spectent fructus rei venditæ? Septimo, Cui res vendita pereat, si perit ante traditionem?

ARTICULUS I.

Quid sit Emptio, & Venditio?

- I. Emptio est Pactio pretii pro merce; Sicut Venditio est Pactio mercis pro pretio. Quid venit nomine mercis? Traditio rei, aut pretii non requiritur ad Contractum perficiendum, sed ad transferendum dominium.
- II. Tributum, seu laudemium debetur Gabellario, seu domino, qui erat tempore Contractus, non illi, qui est tempore traditionis. Quid si Contractus exigat ratihabitionem?
- III. Si pro merce datur pretium simul, Pars IV.

& alia res, Contractus dicendus erit venditionis, si pretium excedat talem rem, ut proinde gabella debeatur; secus vero erit permutationis. Quid si res non excedat valorem pretii, quod cum illa datur?

- IV. Non est Emptio, sed locatio, & conductio, quando Artifex ponit solas operas, & non materiam; Secus vero si materiam simul, & operas ponat, & in hoc casu gabella erit solvenda.
- V. Non tamen si Artifex materiam simul, & operas ponat edificando domum in fundo meo.

I. **D**efinitur Emptio, quod sit Pactio pretii pro merce; sicut e-

E con-